Beheerplannen voor Natura 2000 in het Belgische deel van de Noordzee (2018-2023)

Habitat- en Vogelrichtlijn

Inhoud

1 Algemeen kader 4
2 Naar een geïntegreerd en adaptief milieubeleid binnen het BNZ 7
3 De Natura 2000-gebieden 14
4 Instandhoudingsdoelstellingen (IHD's) 16
5 Bestaand beheer 18
6 Opstellen van de beheerplannen 23
7 Maatregelen 30
7.1 Algemene Natura 2000-maatregelen 30
7.2 Maatregelen binnen de Vlaamse Banken, SBZ1 & SBZ2 40
7.4 SBZ3 49
7.5 Maatregelen van belang voor soortenbescherming 50
8 Lijst van afkortingen 54
9 Lijst van relevante wetgeving 56
10 Lijst van geciteerde documenten 59

Colofon

Dit document citeren als:

Belgische Staat. 2018. Beheerplannen voor Natura 2000 in het Belgische deel van de Noordzee - Habitat- en Vogelrichtlijn. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, DG Leefmilieu, Brussel, België: 60 pp.

Contact

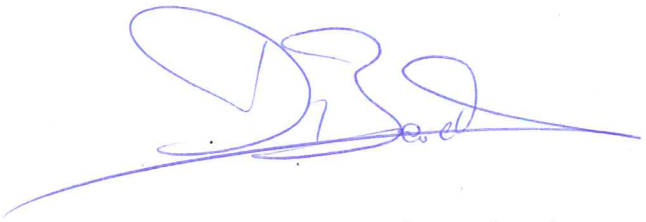
Indien u vragen heeft over dit document of het wenst te ontvangen, gelieve een email te sturen naar Michael.Kyramarios@environnement.belgique.be (Diensthoofd Marien Milieu) of naar Mieke.Degloire@milieu.belgie.be (Marien Expert).

Januari 2018

Met ondersteuning van de Europees Commissie in het kader van het Life-Project 'Belgian Integrated Project' (BNIP)

Vastgesteld, rekening houdend met de publieksadviezen en opmerkingen, op 19 januari 2018

Philippe DE BACKER

Staatssecretaris voor de Noordzee

1 Algemeen kader

Gedurende de laatste decennia is de aandacht voor de bescherming van het mariene milieu, inclusief de mariene biodiversiteit, toegenomen. Internationale conventies en het Europese milieubeleid hebben hierbij een determinerende rol gespeeld.

Binnen de Belgische context is het milieubeleid op zee een federale bevoegdheid en de federale wet ter bescherming van het Mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België van 20 januari 1999 (MMM-wet) vormt de grondslag voor het beleid. De MMM-wet beoogt het behoud van de eigen aard, de biodiversiteit en het ongeschonden karakter van het mariene milieu door middel van beschermingsmaatregelen en maatregelen tot herstel van schade. De wet vermeldt tevens de activiteiten die onderworpen zijn aan een voorafgaande vergunning of machtiging verleend door de minister en regelt sinds 20 juli 2012 ook de organisatie van de mariene ruimtelijke planning (MRP).

Reeds in 1984 werd een eerste natuurbeschermingsgebied ingesteld in het BNZ. Het koninklijk besluit van 27 september 1984 wijst zes Belgische watergebieden aan waaronder één in het Belgische deel van de Noordzee (BNZ), het Ramsargebied "Vlaamse Banken" ter hoogte van de Trapegeer-Stroombank. Dit gebied werd ingesteld ter bescherming van de zwarte zee-eend. Het is echter vooral de toepassing van de Vogelrichtlijn (2009/147/EG) en de Habitatrichtlijn (92/43/EG) die het biodiversiteitsbeleid in het BNZ vorm hebben gegeven.

Deze Europese richtlijnen vereisen onder andere het afbakenen en beheren van beschermde gebieden in het BNZ. Alle gebieden die beschermd worden onder deze beide richtlijnen vormen samen een Europees ecologisch netwerk: het Natura 2000-netwerk.
Naast de afbakening en het beheer van beschermde gebieden vereisen deze richtlijnen eveneens dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van de soorten waarvoor beschermde gebieden zijn aangeduid, niet mag verslechteren en dat storende factoren met een negatief effect op de te beschermen soorten of habitats niet mogen optreden.

De Europese Vogelrichtlijn beoogt de bescherming van alle in het wild voorkomende vogelsoorten en vereist dat lidstaten de nodige maatregelen nemen om de populaties op hun grondgebied op niveau te houden of te herstellen. De soorten die opgenomen zijn in bijlage I van deze richtlijn verdienen speciale aandacht. Voor deze soorten dienen de lidstaten speciale beschermingszones aan te wijzen opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten.
In het BNZ is de jacht op alle vogels verboden (Art. 12 van de MMM-wet) en zijn er maatregelen ter bescherming van zee-eenden, futen, sternen, plevieren en de eidereend (KB van 21 december 2001). Er komen 5 vogelsoorten voor die opgenomen zijn in bijlage I van de Vogelrichtlijn: de roodkeelduiker, de dwergmeeuw, de grote stern, de visdief en de dwergstern. Op basis van de studie over het ornithologisch belang van de Belgische zeegebieden (Haelters *et al.*, 2004) werden in 2005 drie Vogelrichtlijngebieden (SBZ1, SBZ2 en SBZ3) ingesteld (KB van 14 oktober 2005).

De Europese Habitatrichtlijn heeft als doel het in stand houden en het herstellen van bedreigde Europese natuurlijke habitats en wilde fauna en flora. In het BNZ komen 2 habitats van communautair belang (bijlage I) voor: ondiepe zandbanken en riffen. Daarnaast zijn de bruinvis, de grijze zeehond, de gewone zeehond en de fint opgenomen in bijlage II als soorten van communautair belang.
In 2009 meldde België de "Vlaamse Banken" aan als potentieel Gebied van Communautair Belang. Dit gebied werd in 2010 op de Europese lijst van Gebieden van Communautair Belang geplaatst en werd in 2012 als Habitatrichtlijngebied aangewezen (KB van 16 oktober 2012). Het gebied omvat het eerder als Habitatrichtlijngebied aangewezen gebied "Trapegeer-Stroombank" (KB van 14 oktober 2005).
De 3 Belgische vogelrichtlijngebieden en het habitatrichtlijngebied 'Vlaamse banken' maken deel uit van het Europese Natura 2000-netwerk.

In het KB van 14 oktober 2005 werd nog een 2e gebied als habitatrichtlijngebied aangewezen, namelijk de Vlakte van de Raan. Dit is een gebied aan de oostkust dat de top van de zandbank 'Vlakte van de Raan' omvat en grenst aan het gelijknamige Nederlandse habitatrichtlijngebied.
Het gebied werd in 2008 geschorst door de Raad van State die argumenteerde dat het gebied onvoldoende wetenschappelijk onderschreven was. Het gebied bestaat bijgevolg niet meer onder de nationale rechtsorde en werd bijgevolg niet opgenomen in het MRP (2014-2020).
Het gebied werd wel opgenomen in de Europese lijst van Gebieden van Communautair Belang waardoor het volgens de EU-richtlijnen ook in nationale rechtsorde vastgelegd moet worden.
Er wordt voor het gebied gezocht naar een oplossing die zowel binnen de nationale als de Europese context aanvaardbaar is.

In 2009 werden beleidsplannen voor de beschermde mariene gebieden in het BNZ aangenomen (DG5 Leefmilieu. Dienst Marien Milieu, 2009). Deze vormden een strategisch plan om in samenspraak met stakeholders (beleidsmakers, gebruikers, wetenschappers en het grote publiek) de nodige maatregelen te plannen en uit te voeren om de algemene beschermingsdoelstellingen vermeld in het KB van 14 oktober 2005 te behalen.
Een belangrijk actiepunt binnen dit beleidsplan was het voorzien in een coherente en duidelijke regelgeving voor de bescherming van de mariene biodiversiteit in het BNZ. In het kader hiervan werd door de Universiteit Gent een studie opgesteld: "Juridische ondersteuning voor de aanwijzing van mariene beschermde gebieden in uitvoering van de Europese en internationale regelgeving in het Belgische deel van de Noordzee. Eindrapport (Schoukens *et al.*, 2012)."

Op basis van deze studie bleek het noodzakelijk het juridische kader voor de aanduiding en het beheer van de mariene beschermde gebieden te vervolledigen om zo een correcte uitvoering te kunnen geven aan de Habitat- en Vogelrichtlijn. Vervolgens werd een nieuw koninklijk besluit betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden uitgewerkt (KB 27 oktober 2016). Dit KB legt onder meer de procedures vast die gevolgd moeten worden voor het aanwijzen van Natura 2000-gebieden en voor het opstellen en aannemen van instandhoudingsdoelstellingen (IHD's), beheerplannen en instandhoudingsmaatregelen. Verder beschrijft het KB ook de procedure met betrekking tot de passende beoordeling. Deze beoordeling is verplicht voor projecten en plannen die mogelijks een significante impact kunnen hebben op een Natura 2000-gebied.

De beleidsplannen van 2009 waren vrij algemeen en het is de intentie om meer in te zetten op de specifieke natuurwaarden en potenties van de Natura 2000-gebieden. Er wordt bijgevolg gestreefd om, waar mogelijk, meer gebiedsspecifiek te werken. Vandaar dat er bij het uitwerken van het KB voor geopteerd werd om de meer algemene beleidsplannen te vervangen door beheerplannen. De beheerplannen vormen een verplicht onderdeel van het mariene beleid om de aanwezige soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding te herstellen of te behouden. Om dit waar te kunnen maken worden in de beheerplannen maatregelen vooropgesteld die erop gericht zijn de aangenomen instandhoudingsdoelstellingen (IHD's) te realiseren. Het ministerieel besluit van 2 februari 2017 legt de instandhoudingsdoelstellingen vast voor de Belgische mariene beschermde gebieden. Wanneer beheerplannen en maatregelen in de toekomst geëvalueerd worden zal bijgevolg nagegaan moeten worden of de IHD's behaald werden, welke rol de bestaande maatregelen gespeeld hebben en of er wijzigingen vereist zijn met betrekking tot de bestaande maatregelen.

Vooraleer de beheerplannen definitief aangenomen kunnen worden dienen deze in een publieke raadpleging voorgelegd te worden aan de stakeholders en het grote publiek.
Voor de voorliggende beheerplannen liep de publieke raadpleging van 2 mei 2017 tot 30 juni 2017. In het voorliggende document werd, in de mate van het mogelijke, rekening gehouden met de ontvangen commentaren.

2 Naar een geïntegreerd en adaptief milieubeleid binnen het BNZ

Gezien de beperkte oppervlakte van het BNZ en het veelvuldig gebruik door een hele waaier aan stakeholders, zijn de aangewezen Natura 2000-gebieden geen geïsoleerde gebieden die enkel voor natuurbescherming gebruikt worden. Bij het beheer wordt bijgevolg gestreefd naar een evenwicht tussen natuurbescherming en de andere gebruiken van deze gebieden door maatregelen die noodzakelijk zijn om specifieke objectieven te behalen en aan wel bepaalde noden te voldoen.

De verschillende ruimtelijke aanspraken op de zee (windmolenparken, aquacultuur, zandwinning, scheepvaart, ...), het visserijbeleid, nieuwe vormen van recreatie of activiteiten op het land hebben direct of indirect een effect op het marien milieu. Dit heeft ertoe geleid dat er op beleidsvlak ook andere regelgevingen uitgewerkt zijn en dat er prioriteiten geformuleerd werden die een belangrijke invloed hebben op de mariene Natura 2000-gebieden.

- **EU Kaderrichtlijn Water (KRW)**

  De Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) is onder meer van toepassing op de kustwateren (strook tussen de kustlijn en één zeemijl) en op de territoriale zee (strook tussen de kustlijn en twaalf zeemijl). Deze richtlijn bepaalt dat de kustwateren in 2015 minimaal in een goede ecologische toestand (GET) moeten verkeren en dat voor de territoriale zee een goede chemische toestand (GCT) behaald moet worden. De implementatie van deze richtlijn in het BNZ gebeurt door het KB van 23 juni 2010 betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand. Dit KB bepaalt dat een stroombeheerplan voor de Belgische kustwateren aangenomen moet worden dat vervolgens om de 6 jaar getoetst en bijgesteld dient te worden. Het huidige stroomgebiedsbeheerplan voor het BNZ beslaat de periode 2016-2021 (Belgische Staat, 2016a). Er wordt aangenomen dat de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water zal bijdragen tot een verbetering van de waterkwaliteit van onze kustwateren en op die manier ook een positief effect zal hebben op de beschermde mariene habitats en soorten.

- **Mariene Ruimtelijke Planning (MRP)**

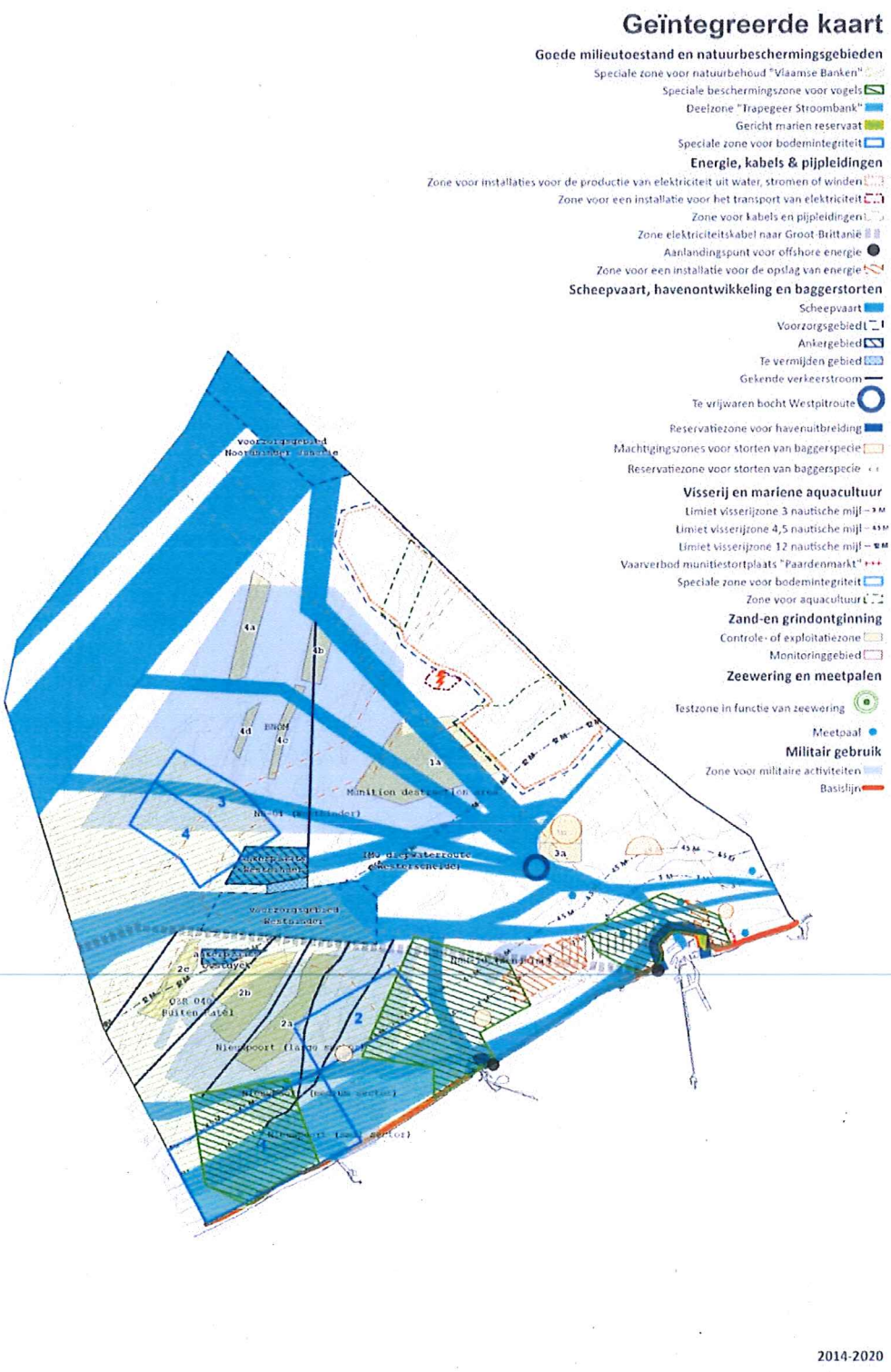
  Gezien de beperkte ruimte van het BNZ en het grote aantal claims hierop zoals zeevisserij, defensie, zandwinning, scheepvaart, windturbines, ... werd het proces van mariene ruimtelijke planning aangewend om de beschikbare ruimte op zee, binnen een bepaald tijdskader, aan bepaalde gebruiken toe te kennen en er terzelfdertijd voor te zorgen dat ecologische, economische en sociale doeleinden gehaald worden.

  De MMM-wet voorziet dat het marien ruimtelijk plan zesjaarlijks geëvalueerd wordt en, waar nodig, wordt gewijzigd wordt om nieuwe trends en ontwikkelingen in rekening te brengen. Indien gedurende de looptijd van het MRP nood is aan bepaalde wijzigingen bestaat ook de mogelijkheid om een tussentijdse wijziging door te voeren.

De instelling van een raadgevende commissie en de procedure tot aanneming van een marien ruimtelijk plan wordt beschreven in het koninklijk besluit van 13 november 2012. Eerst dient een voorontwerp van MRP opgesteld te worden door de minister bevoegd voor het mariene milieu.
Het voorontwerp van marien ruimtelijk plan wordt voor advies voorgelegd aan de raadgevende commissie waarin alle betrokken overheidsdiensten, zowel federaal als de Vlaams, zetelen. Het voorontwerp wordt ook onderworpen aan een milieueffectrapportage op planniveau (plan-MER).
Vervolgens wordt, na goedkeuring in de Ministerraad, het voorontwerp aangenomen als ontwerp marien ruimtelijk plan. Dit ontwerp dient, samen met het plan-MER, voorgelegd te worden aan het grote publiek tijdens een publieke raadpleging die zestig dagen duurt. Tezelfdertijd wordt het ontwerp ook ter advies voorgelegd aan de autoriteiten van Frankrijk, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en iedere andere staat die nuttig wordt geacht. Ook de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling, de gewestregeringen en de Structuur Kustwacht ontvangen het ontwerp en kunnen binnen de 60 dagen een advies verlenen.
Op basis van de adviezen wordt het ontwerp tot marien ruimtelijk plan omgevormd tot een ontwerp-KB dat, na controle door de Raad van State, samen met een verklaring die samenvat hoe rekening werd gehouden met de ontvangen adviezen, voorgelegd wordt aan de Ministerraad. Na goedkeuring door de Ministerraad en na tekening door de Koning wordt het koninklijk besluit gepubliceerd en treedt het in werking.
Naast de verplichte consultaties tijdens het proces tot aanneming via de raadgevende commissie en de publieke raadpleging kan de minister ook bijkomende stakeholdercontacten organiseren om via een participatief proces tot een breed gedragen marien ruimtelijk plan te komen.

Het eerste MRP werd verankerd in het koninklijk besluit van 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan. Dit MRP vormt het algemeen kader voor het huidige marien ruimtelijk beleid; het schetst een langetermijnvisie en bepaalt de doelstellingen voor de planperiode van 2014 tot 2020) (zie figuur 1). Figuur 1 geeft een overzicht van het marien ruimtelijk plan (2014-2020). Meer details over dit plan kunnen terug gevonden worden op onze website, op de website www.mariene atlas.be en in de folder 'Er beweegt wat op zee... Een marien ruimtelijk plan voor onze Noordzee'.

Figuur 1 : geïntegreerde kaart van het marien ruimtelijk plan

De langetermijnvisie, die weergegeven wordt in bijlage 2 van het MRP, gaat uit van een maximale bescherming van de ecologisch meest waardevolle zones door de afbakening van mariene beschermde gebieden, waarvoor effectieve beheersmaatregelen gelden. Ook het vormen van een netwerk van mariene beschermde gebieden (internationaal en land-zee verbindingen) wordt nagestreefd. Voor de planperiode 2014-2020 werden de bestaande Natura 2000-gebieden opgenomen in het plan en werden er geen nieuwe gebieden of wijzigingen van de afbakening van de bestaande gebieden voorzien. De aandacht gaat vooral uit naar implementatie van effectieve beschermingsmaatregelen binnen de bestaande gebieden.

Op 8 februari 2017 is de herziening van het huidige MRP van start gegaan. Tijdens een startevenement werden alle geïnteresseerden op de hoogte gebracht van het verloop van het proces dat zal leiden tot het nieuw MRP dat van kracht wordt in 2020. Alle betrokkenen (overheden, belangenorganisaties, bedrijven, ngo's en individuen) kregen na dit startevenement de kans om hun opmerkingen en voorstellen in te dienen.

Ook binnen Europa werd het belang van mariene ruimtelijke planning erkend en dit leidde tot de richtlijn 2014/89/EU tot vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke planning.

- **EU Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS)**

De Kaderrichtlijn Mariene Strategie (2008/56/EG) is gericht op het mariene ecosysteem in het algemeen en heeft als hoofddoel om tegen 2020 tot een "goede milieutoestand" (GMT) in het mariene milieu te komen of die te behouden. De KRMS definieert "goede milieutoestand" als *"de toestand van de mariene wateren wanneer deze leidt tot ecologisch verscheiden en dynamische oceanen en zeeën die schoon, gezond en gelet op hun intrinsieke omstandigheden productief zijn, en wanneer het gebruik van het mariene milieu op een duurzaam niveau is, aldus het potentieel voor gebruik en activiteiten door de huidige en toekomstige generaties veilig stellend, dat wil zeggen:*

a. *door hun structuur, functies en processen kunnen de samenstellende mariene ecosystemen, in combinatie met de daarmee verbonden fysiografische, geografische, geologische en klimatologische factoren optimaal functioneren en hun veerkracht behouden tegenover door de mens teweeggebrachte milieuveranderingen. Mariene soorten en habitats worden beschermd, door de mens veroorzaakte achteruitgang van de biodiversiteit wordt voorkomen en de verschillende biologische componenten functioneren in evenwicht;*

b. *de hydromorfologische, fysische en chemische eigenschappen van de ecosystemen, met inbegrip van die welke het gevolg zijn van menselijke activiteiten in het betrokken gebied, ondersteunen de hierboven beschreven ecosystemen. De door de mens in het mariene milieu ingebrachte stoffen en energie, met inbegrip van lawaai, brengen geen verontreinigingseffect teweeg."*

België heeft de KRMS in nationale rechtsorde omgezet door het KB van 23 juni 2010. Vervolgens werd een initiële beoordeling opgesteld (Belgische Staat, 2012a), werd ook de GES omschreven en werden milieudoelen vastgesteld (Belgische staat 2012b). In 2014 werd een monitoringsprogramma uitgewerkt (Belgische Staat, 2014) en tenslotte werd het programma van maatregelen voor het BNZ vastgesteld ter uitvoering van de KRMS (Belgische staat, 2016b).

De federale overheid is bevoegd voor Natura 2000 in het BNZ alsook voor de implementatie van de drie bovenvermelde regelgevingen (KRW, MRP & KRMS). Gezien de overlap in het toepassingsgebied van de bovenvermelde regelgevingen, wordt er naar een geïntegreerd marien milieubeleid gestreefd.

In de voorbije jaren was het aanpassen van de wetgeving de prioriteit voor het Natura 2000-beleid en werd er voor geopteerd eerst het juridisch kader volledig uit te werken, vooraleer verder te gaan met het formeel vastleggen van IHD's, beheerplannen en -maatregelen.
Bij het opstellen van het eerste MRP en bij de uitvoering van de KRMS werd echter wel reeds rekening gehouden met de wetenschappelijke studie van 2010 waarin IHD's bepaald worden voor de beschermde mariene soorten en habitats in het BNZ (Degraer *et al.*, 2010). De opportuniteiten binnen KRMS en MRP werden aangegrepen om een aantal maatregelen voor te stellen die van belang zijn voor zowel KRMS als voor het beheer van de Natura 2000-gebieden.

Op die manier werd reeds praktisch werk gemaakt van een beter beheer, zonder dat aan formele voorwaarden betreffende de vastlegging van IHD's en beheerplannen werd voldaan. Dit vormde een eerste aanzet tot een geïntegreerd marien milieubeleid. Om redenen van efficiënt gebruik van middelen, duidelijke communicatie, en transparantie betreffende de verwachtingen tegenover stakeholders, groeide de intentie om ook in de toekomst verder te werken aan een geïntegreerd marien milieubeleid.

Het koninklijk besluit betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden (KB van 27 oktober 2016) werd ondertussen aangenomen.
Wanneer binnen het Natura 2000-beleid voorstellen worden ontwikkeld die mogelijks een ruimtelijke impact hebben (bv. het instellen van ruimtelijke maatregelen) zullen deze voorstellen steeds onderworpen worden aan de procedure voor de aanneming van het MRP. Afhankelijk van de resterende looptijd van het van kracht zijnde MRP, van de hoogdringendheid van de maatregel, van het maatschappelijke draagvlak voor de voorgestelde maatregel en van de beschikbare middelen zal de minister afwegen of er al dan niet geopteerd wordt voor een tussentijdse wijziging van het MRP. Bovendien is een tussentijdse wijziging enkel mogelijk wanneer de Ministerraad hiermee instemt. Binnen de dienst Marien Milieu werd reeds nagegaan hoe huidige instandhoudingsdoelstellingen en –maatregelen geïntegreerd kunnen worden in het volgende MRP (Belgische Staat, 2016c). Hierbij werden geen bijkomende ruimtelijke vereisten vastgesteld voor de bestaande mariene beschermde gebieden.

Op federaal niveau dient niet enkel naar afstemming met het MRP gestreefd te worden maar ook, zoals reeds vermeld, naar integratie tussen KRW, de KRMS en de Vogel- en Habitatrichtlijnen. De cycli voor KRW

en KRMS zijn vastgelegd op EU-niveau en kunnen dus op federaal niveau niet op elkaar afgestemd worden. De KRW bevindt zich momenteel in zijn 2e management cyclus die loopt van 2016 tot 2021.
Voor KRMS startte de 1e cyclus in 2012 met het opstellen van een initiële beoordeling (Belgische Staat, 2012a), een socio-economische analyse (Belgische Staat, 2012c) en de omschrijving van de goede milieutoestand (Belgische staat 2012b). In 2014 werd een monitoringsprogramma (Belgische Staat, 2014) opgesteld en in 2016 het programma van maatregelen (Belgische staat, 2016b). Vanaf 2018 start de 2e cyclus waarvoor de voorbereidende werken reeds in 2017 van start gegaan zijn.
Gezien de waterkwaliteit zeer belangrijk is voor het bereiken van een goede milieutoestand, zoals vereist door de KRMS, worden aspecten zoals eutrofiëring en verontreiniging onder beide richtlijnen bekeken. Ondanks het feit dat er geen afstemming is van de cycli van beide richtlijnen werd er, voor het BNZ, toch naar integratie gestreefd door de doelen voor KRW betreffende verontreiniging en eutrofiëring over te nemen als doelen onder de KRMS.

Voor het beheer van de Natura 2000-gebieden zijn er geen cycli vastgelegd in de Europese regelgeving. Binnen de 6 jaar na de aanwijzing van een gebied door de Europese Commissie als een gebied van communautair belang moet het gebied als habitatrichtlijngebied (Special Area of Conservation, SAC) vastgelegd zijn in de nationale rechtsorde en moeten de nodige maatregelen aangenomen zijn. Voor gebieden die aangewezen zijn onder de Vogelrichtlijn wordt enkel vermeld dat het beheer moet gebeuren overeenkomstig de ecologische vereisten van de habitats van de vogels.
Om integratie mogelijk te maken tussen het Natura 2000-beleid en de KRMS stelt het KB van 27 oktober 2016 dat IHD's en beheerplannen ten laatste na 6 jaar geëvalueerd en indien nodig herzien moeten worden en dat deze evaluatie zoveel mogelijk samenvalt met de herziening van de goede milieutoestand en van het maatregelenprogramma van de KRMS. Hierdoor bestaat de mogelijkheid om de IHD's en de beheerplannen na minder dan 6 jaar te evalueren en, indien nodig, te wijzigen. Deze bepalingen geven duidelijk aan dat ernaar gestreefd wordt de cycli van het beheer van de mariene beschermde gebieden af te stemmen met KRMS.
Zoals hoger aangegeven zijn de voorbereidende werken voor de herziening van de GES en de bijhorende indicatoren reeds gestart. Het is echter onze intentie om op de voet te volgen welke wijzigingen voorgesteld worden en, indien gewenst of vereist, zullen de IHD's ook herzien worden zodat deze steeds een gelijkaardige vorm en formulering hebben. Hierbij zal ernaar gestreefd worden om kort na de aanname van doelen van de KRMS ook de nieuwe IHD's aan te nemen. Ook bij de herziening van het maatregelenprogramma en het monitoringsprogramma zal erop toegezien worden om deze processen, indien wenselijk, te koppelen aan een herziening van de beheerplannen en de monitoring voor Natura 2000.

Het voorgaande geeft aan dat het uitwerken van een marien milieubeleid in het BNZ zeer complex is gezien de verschillende Europese richtlijnen. Binnen de Belgische context heeft Vlaanderen daarenboven ook een aantal bevoegdheden die van groot belang zijn voor het mariene milieubeleid.

- **Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB)**
  Het Vlaams Gewest, departement Landbouw en Visserij, is bevoegd voor zeevisserij, waaronder de uitvoering van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB; Verordening nr. 1380/2013). Het GVB is een regeling voor het beheer van de Europese visserij met als doel een duurzame

exploitatie van de mariene rijkdommen. De EU visserijverordening (1198/2006) stelt als één van de doelstellingen de bevordering van de bescherming en de verbetering van het milieu en de natuurlijke rijkdomen indien er sprake is van een band met de visserijsector.
Hierdoor dient het visserijbeleid onder meer rekening te houden met de doelstellingen van de KRMS en de milieueffecten van de visserij zowel binnen de marine beschermde gebieden als er buiten. Het is evident dat afstemming, overleg en coördinatie tussen de verschillende overheden hierbij een belangrijke rol speelt.

- **Vogel- en Habitatirichtlijn (Natura 2000)**
  Het Vlaams Gewest heeft ook belangrijke bevoegdheden inzake natuurbehoud en is verantwoordelijk voor de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn binnen Vlaanderen. Vlaanderen is bijgevolg verantwoordelijk voor enkele Natura 2000-gebieden zoals het habitatrichtlijngebied 'Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin' en het vogelrichtlijngebied 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' die grenzen aan de Natura 2000-gebieden in het BNZ. Vlaanderen heeft ook bevoegdheden inzake soortenbescherming. Het Vlaams Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) staat in voor het behoud, de bescherming en de ontwikkeling van natuurgebieden, bossen en parken en werkt tevens mee aan het behoud en de bescherming van de Europees te beschermen soorten. Afstemming met het Vlaams Gewest over een gezamenlijke aanpak van knelpunten met betrekking tot deze bevoegdheden is dan ook belangrijk.

- **EU Kaderrichtlijn Water (KRW)**
  Net zoals voor de Vogel- en Habitatrichtlijn is Vlaanderen ook verantwoordelijk voor de implementatie van de KRW in het kader van waterbeleid, plattelandsontwikkeling, natuurbehoud, openbare werken en transport op zijn grondgebied.

- Ook het beleid betreffende **kustverdediging, maritieme toegang en havens** behoort tot de Vlaamse bevoegdheden en kan belangrijke gevolgen hebben voor het marien milieu.

Om tot een succesvolle implementatie te komen van de bovenvermelde richtlijnen is er binnen het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM) een stuurgroep Noordzee en Oceanen opgericht. Zowel afgevaardigden van de federale overheid als van de gewesten maken deel uit van deze stuurgroep, die gecoördineerd wordt vanuit de Dienst Marien Milieu.

Tenslotte zijn er ook een aantal internationale conventies en verdragen (Ramsar-Conventie, OSPAR-Verdrag etc.) die maatregelen treffen voor de beperking van de impact van menselijke activiteiten op het (marien) milieu.
Het OSPAR-Verdrag is een internationale conventie ter bescherming van de Noordoostelijke Atlantische oceaan en speelt een belangrijke rol binnen het marien milieubeleid. Binnen de OSPAR-structuur worden door de betrokken landen afspraken gemaakt over biodiversiteit, ecosystemen en menselijke activiteiten die een negatieve invloed kunnen hebben op de zee.

3 De Natura 2000-gebieden

Mariene Natura 2000-gebieden worden in eerste plaats aangeduid om de mariene biodiversiteit te beschermen en om de gunstige staat van instandhouding voor soorten en habitats die beschermd worden overeenkomstig de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn te herstellen of te behouden.

De Vogelrichtlijn beschermt alle in het wild levende vogelsoorten maar voor de soorten opgenomen in bijlage I van de richtlijn is er een strikte bescherming voorzien. Vogelrichtlijngebieden (SBZ of Speciale Beschermingszones) worden ingesteld voor de bescherming van de soorten in bijlage I en/of voor migrerende vogelsoorten die geregeld binnen deze gebieden voorkomen. In het BNZ genieten de roodkeelduiker, dwergmeeuw, grote stern, visdief en dwergstern bescherming doordat zij in bijlage I zijn opgenomen. De fuut, de grote en de kleine mantelmeeuw en de zwarte zee-eend worden beschermd doordat ze in internationaal belangrijke aantallen voorkomen in het BNZ.
De Habitatrichtlijn streeft naar de instandhouding en het herstel van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora in de verschillende EU-lidstaten. Habitatrichtlijngebieden kunnen aangeduid worden voor de habitattypes van communautair belang (bijlage I) en/of voor de soorten uit bijlage II van deze richtlijn. In het BNZ komen 2 habitats van communautair belang voor: ondiepe zandbanken en riffen. Daarnaast komen in het BNZ volgende bijlage II soorten voor: de bruinvis, de grijze zeehond, de gewone zeehond en de fint.

Voor beide richtlijnen zijn de lidstaten verplicht 6-jaarlijks te rapporteren aan de Europese Commissie over het resultaat van het gevoerde beleid.

Het KB 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden beschrijft de verschillende procedures die gevolgd dienen te worden voor een correcte toepassing van de Vogel- en de Habitatrichtlijn. Het KB bevestigt de aanwijzing van de 4 bestaande Natura 2000-gebieden die ook opgenomen zijn in het MRP:

- het **habitatrichtlijngebied "Vlaamse Banken"** werd, op basis van de studie van Degraer *et al.* (2009) aangeduid ter bescherming van permanent met zeewater bedekte zandbanken (Habitattype 1110). Binnen dit zandbankencomplex zijn ook *Lanice conchilega*-aggregaties en grindbedden aanwezig die als habitattype 1170 'riffen' beschouwd kunnen worden.
  Het gebied is 1099,39 km² groot en bevindt zich in het zuidwestelijke deel van het BNZ. Langsheen de Belgisch-Franse grens sluit het aan op het Franse vogel- en habitatrichtlijngebied "Bancs de Flandres" en het strekt zich uit tot ca 45 km in zee.
- de 3 **Vogelrichtlijngebieden SBZ1, SBZ2 en SBZ3** die, op basis van het BMM-rapport naar het ornithologisch belang van de Belgische zeegebieden (Haelters et al., 2004), werden ingesteld ter bescherming van de fuut, de grote stern, de visdief en de dwergmeeuw.

Voor een uitgebreide beschrijving van deze gebieden, de aanwezige habitats en soorten, hun staat van instandhouding, de aanwezige druk en bedreigingen wordt verwezen naar de wetenschappelijke studies die als grondslag dienden voor de afbakening van de gebieden (Haelters *et al.*, 2004; Degraer *et al.*, 2009), naar de wetenschappelijke studie voor het bepalen van instandhoudingsdoelstellingen voor de beschermde soorten en habitats in het BNZ (Degraer *et al.*, 2010) en naar de 'Initiële beoordeling voor de Belgische mariene wateren. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 8 lid 1a & 1b (Belgische Staat, 2012a)'.

Tabel 1 geeft een overzicht van de Europees beschermde habitattypes en soorten die voorkomen in de Belgische mariene beschermde gebieden en geeft ook een indicatie van hun belang binnen deze gebieden.

		Habitatrichtlijn						Vogelrichtlijn								
		Bijlage I		Bijlage II				Bijlage I					Belangrijke trekvogels niet in Bijlage I			
		Habitat-type		Soort												
		Zandbanken (1110)	Riffen (1170)	Bruinvis (1351)	Gewone Zeehond (1365)	Grijze zeehond (1364)	Fint (1103)	Roodkeelduiker (A001)	Dwergmeeuw (A177)	Grote Stern (A191)	Visdief (A193)	Dwergstern (A195)	Fuut (A691)	Grote mantelmeeuw (A187)	Kleine Mantelmeeuw (A183)	Zwarte zee-eend (A706)
Vogelrichtlijngebied	SBZ 1	A	C	D	C	D	D	B	D	C	D	D	A	C	D	A
	SBZ 2	A	C	D	D	D	D	B	C	C	B	B	A	C	B	B
	SBZ 3	A	C	D	D	D	D	B	C	A	A	A	A	B	B	C
Habitatrichtlijngebied	Vlaamse Banken	A	B	A	A	A	D	A	BC	B	B	D	A	A	B	A

Tabel 1.: Europese beschermde habitattypes en soorten waarvoor IHD's bepaald worden met de algemene beoordeling van het belang van de habitattypen of soorten'. Belang bepaald volgens de richtsnoeren van de "Standard Data Form Explanatory Note": A (uiterst waardevol), B (waardevol), C (beduidend), D (verwaarloosbaar).

4 Instandhoudingsdoelstellingen (IHD's)

De aanwijzing van de Natura 2000-gebieden heeft als doel het herstel of behoud van de natuurlijke habitats en soorten van communautair belang in een gunstige staat van instandhouding.

Voor elk gebied dat voor een soort en/of een habitat werd aangemeld, wordt verwacht dat IHD's geformuleerd worden. Deze IHD's zijn bij voorkeur gebiedsspecifiek en dienen de toestand te beschrijven die binnen het gebied bereikt moet worden zodat dit gebied maximaal bijdraagt tot het bereiken/behouden van de gunstige staat van instandhouding voor de soorten en/of habitattypes op nationaal/biogeografisch en EU-niveau.

De IHD's dienen vastgelegd te worden zoals beschreven in het KB van 27 oktober 2016. Ze vormen de basis voor het algemene beheer van de Natura 2000-gebieden binnen het BNZ en vormen ook het referentiekader bij de uitvoering van de passende beoordeling. Deze beoordeling dient uitgevoerd te worden voor alle plannen of projecten die mogelijk een significant effect hebben op de beschermde soorten en habitats in Natura 2000-gebieden (art. 6, §4 van de Habitatrichtlijn).

Het document 'Instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden in het Belgische deel van de Noordzee. Habitat- en Vogelrichtlijn.' (Belgische Staat, 2016d) bevat de instandhoudingsdoelstellingen die werden opgesteld in het kader van de Vogel- en de Habitatrichtlijn. Deze IHD's werden voorgesteld op basis van een wetenschappelijke studie Degraer *et al.* (2010) en van de omschrijving van de goede milieutoestand en de vaststelling van milieudoelen voor de Belgische mariene wateren voor KRMS (Belgische staat, 2012b). De formele aanname van de IHD's gebeurde door middel van het ministerieel besluit van 2 februari 2017 betreffende de aanname van instandhoudingsdoelstellingen voor de mariene beschermde gebieden. Een overzicht van de IHD's voor de beschermde gebieden is terug te vinden in tabel 2 (p. 25 - 27). In tabel 3 (p. 28 - 29) wordt een overzicht gegeven van de IHD's voor de beschermde soorten.

Binnen het huidige beleid word ervoor gekozen om, waar mogelijk, de bestaande KRMS-doelen (Belgische Staat, 2012b) over te nemen als minimale IHD's binnen de Natura 2000-gebieden. Deze keuze werd gemaakt gezien een aantal doelstellingen geformuleerd in het kader van KRMS van belang zijn voor het behouden of behalen van de gunstige staat van instandhouding voor de beschermde habitats en species en om de compatibiliteit in de uitvoering van de KRMS en de Vogel- en de Habitatrichtlijn te optimaliseren. Waar nodig zijn deze doelen gespecifieerd en/of aangevuld.

Zo zijn de IHD voor de beschermde habitats binnen de Vlaamse Banken op identiek dezelfde wijze geformuleerd als de doelen voor de benthische habitats in de KRMS. Dit heeft tot gevolg dat deze doelstellingen in het kader van de KRMS gerealiseerd dienen te worden voor het volledige BNZ en dat ze daarenboven in het kader van Natura 2000 eveneens gerealiseerd moeten worden binnen het gebied 'Vlaamse banken'. Zo dient er in het kader van KRMS bijvoorbeeld in het BNZ een positieve trend te zijn van het zeebodemoppervlak dat permanent gespaard blijft van verstoringen als gevolg van vistuig dat de bodem raakt binnen de verschillende benthische habitattypes. In het kader van Natura 2000 wordt dezelfde trend nagestreefd maar dan binnen het habitatrichtlijngebied 'Vlaamse Banken'.

Voor de beschermde soorten in het BNZ zijn niet enkel de aangewezen gebieden van belang voor het behalen van de gunstige staat van instandhouding maar is het volledige BNZ van belang gezien de

beschermde soorten niet enkel binnen de beschermde gebieden worden aangetroffen maar ook erbuiten. Dit, heeft ervoor gezorgd dat de meeste doelstellingen voor de beschermde soorten geformuleerd werden voor het volledige BNZ.
Hierbij wordt er wel van uitgegaan dat de Natura 2000-gebieden in belangrijke mate bijdragen tot het behalen van deze doelstellingen en dat, indien de doelstellingen in het gedrang komen, bijkomende maatregelen preferentieel binnen de Natura 2000-gebieden uitgewerkt zullen worden.
Bij herziening van de IHD's zal er steeds naar gestreefd worden de doelstellingen te optimaliseren en, waar mogelijk, gebiedsspecifiek te maken.
Het werd ook duidelijk dat een aantal beschrijvende elementen zoals commercieel geëxploiteerde soorten vis en schaal- en schelpdieren (D3), verontreiniging (D8), zwerfvuil op zee (D10) en energie, waaronder onderwatergeluid (D11) van belang zijn voor het bereiken van een goede staat van instandhouding voor bepaalde beschermde soorten. Waar dit het geval is, werd bij de aanname van de instandhoudingsdoelstellingen, duidelijk verwezen naar het beschrijvend element van de KRMS en werden de relevante doelen als IHD's overgenomen.

Bij het opstellen van de IHD's werd ernaar gestreefd haalbare en meetbare doelstellingen te formuleren die bijdragen aan het uiteindelijke doel, zijnde het bereiken van een goede staat van instandhouding. Gezien het geen algemene langetermijndoelstellingen betreft zoals het bereiken van een goede staat van instandhouding, het herstel van oesterbedden, etc.... zullen de IHD's regelmatig herzien en bijgesteld worden. Het KB van 27 oktober 2017 stelt bovendien dat de IHD's na maximaal 6 jaar geëvalueerd dienen te worden.

Tijdens de herziening van de IHD's zal nagegaan worden welke IHD's bereikt werden, welke bedreigingen en kansen er zijn voor het behalen van deze IHD's en wat dit betekent voor de actuele staat van instandhouding. Hierbij zal aandacht besteed worden aan het belang van de beschermde gebieden voor het behalen van de IHDs.

Wanneer, op basis van de evaluatie van de actuele staat van instandhouding, zou blijken dat de gunstige staat van instandhouding niet gerealiseerd zal worden ondanks het bereiken van de vooropgestelde IHD's zal het noodzakelijk zijn de IHD's zo aan te passen dat ze toch tot een gunstige staat van instandhouding leiden. Hierbij dienen de beschermde gebieden vooral beschouwd te worden als een instrument in het streven naar een gunstige staat van instandhouding voor de beschermde habitats en soorten door waar mogelijk gebiedsspecifieke IHD's uit te werken.

Anderzijds kan het ook voorkomen dat bepaalde verbeterdoelstellingen, na verloop van tijd, gewijzigd moeten worden naar behoudsdoelstellingen. Tenslotte kan een wijzing van de IHD's ook noodzakelijk zijn voor de goede afstemming met de KRMS of als gevolg van nieuwe inzichten over technieken en kennis.

Het aannemen van gelijkaardige doelen voor KRMS en Natura 2000 moet ook het gebruik van gemeenschappelijke indicatoren en monitoring mogelijk maken waardoor de beschikbare middelen efficiënter besteed kunnen worden.
De monitoring zal bijdragen tot de algemene kennis betreffende de gebieden en soorten, de evoluties en de potenties. Bovendien zal de monitoring ook informatie aanleveren over de effecten van de reeds genomen maatregelen en de haalbaarheid van de doelstellingen. Daarnaast vormen de monitoringsgegevens de input voor de zesjaarlijkse rapportering over van de beschermde soorten en habitats (art. 12 van de Vogelrichtlijn of art. 17 van de Habitatrichtlijn).

5 Bestaand beheer

Het MRP en het maatregelenprogramma KRMS vormen de basis van het huidige milieubeleid in het BNZ inclusief van het bestaande beleid betreffende de Natura 2000-gebieden.

Bij het opstellen van het MRP werden alle mogelijke gebruiken van het BNZ in beschouwing genomen. Bijlage 1 van het MRP 'Ruimtelijke analyse van de zeegebieden' geeft een beschrijving van het gebruik en het belang van de zeegebieden en de mogelijke knelpunten. Deze analyse werd gebruikt om de eventuele negatieve effecten van bestaande activiteiten op beschermde soorten en habitats te verminderen.

Ook bij het opstellen van het maatregelenprogramma KRMS (Belgische Staat, 2016) werd een beschrijving gegeven van de belangrijkste relaties tussen de drukken en de beschrijvende elementen gebruikt binnen de KRMS.
Vervolgens werd een analyse gemaakt van alle bestaande maatregelen die van kracht zijn binnen het BNZ; er werd nagegaan waar er eventuele tekortkomingen bestonden en een aantal bijkomende maatregelen werden voorgesteld.
Dit resulteerde in het KRMS-maatregelenprogramma dat bestaat uit een lijst van maatregelen in de Belgische mariene wateren die bijdragen tot het behalen van een 'goede milieutoestand' tegen 2020 zoals door België gedefinieerd in het kader van KRMS. De fiches 1 tot en met 22, bevatten alle relevante maatregelen die reeds bestonden vóór het opstellen van het KRMS-maatregelenprogramma.
In fiches 23 tot 32 zijn bijkomende maatregelen die door België noodzakelijk worden geacht voor het bereiken van de goede milieutoestand. Vanaf 2016 startte de uitvoering van deze maatregelen en tegen 2020 dienen ze allemaal uitgevoerd te zijn.

Een overzicht van alle maatregelen uit het KRMS maatregelenprogramma wordt hieronder weergegeven.

Maatregelen opgenomen in het KRMS-maatregelenprogramma		Belang voor Natura 2000
Fiche 1.	*MER en PB (algemene maatregel voor alle descriptoren)*	Algemeen
Fiche 2.	*Definiëren instandhoudingsdoelstellingen en opmaak beheerplannen/beleidsplannen voor de mariene beschermde gebieden*	Algemeen
Fiche 3.	Voorwaarden en beperkingen windparken en kabels (enkel diegene die een rechtstreekse link hebben met descriptoren): 3A. Zonering: Afbakening van een zone voorbestemd voor het inplanten van windparken 3B. Voorwaarde vergunning: maximale beperking introductie verharde substraten 3C. Voorwaarde vergunning m.b.t. type erosiebescherming (bij het leggen van kabels) 3D. Voorwaarden vergunning ter voorkoming van olieverontreiniging 3E. Voorwaarden vergunning ter beperking van het onderwatergeluidsniveau tijdens de constructiewerken 3F. Monitoring tijdens constructie en exploitatie (introductie harde substraten, onderwatergeluid, benthos, ...)	

Maatregelen opgenomen in het KRMS-maatregelenprogramma	Belang voor Natura 2000
Fiche 4. Voorwaarden en beperkingen zandwinning: *4A. Zonering: afbakening van zones voor extractieactiviteiten* *4B. Periodieke sluiting zones* *4C. Voorwaarde vergunning: toegekende max. ontginningsvolumes* *4D. Voorwaarde vergunning: jaarlijkse vergoeding voor monitoringsactiviteiten (afhankelijk van het materiaal en het gewonnen volume)* *4E. Monitoring en inspectie*	Vlaamse Banken
Fiche 5. Voorwaarden en beperkingen storten baggerspecie: *5A. Zonering: afbakening zones voor storten baggerspecie* *5B. De in zee te storten baggerspecie dient te voldoen aan sedimentkwaliteitscriteria (SQC's)*	Vlaamse Banken
Fiche 6. Maatregelen uit MRP (enkel diegene die een rechtstreekse link hebben met descriptoren): 6A. Maximale bundeling kabels en leidingen in corridors *6B. Herdefiniëring sectoren in zone 2 (zandwinning)* *6C. Herziening ontginningsvolumes (zandwinning)* 6D. Nieuwe zone storten baggerspecie *6E. Beperkingen bodemberoerende visserij in 'Vlaamse Banken' gebied (zowel commerciële als recreatieve visserij) + Monitoring van de bodembeschermingszones (opgenomen in monitoringsprogramma voor KRMS)* 6F. Verhoogde scheepvaartveiligheid door onderzoek mogelijkheid van bijkomende scheepsrouteringssystemen (IMO), opwaardering Westpit2 en vast sleepbootstation	Vlaamse Banken Vlaamse Banken
Fiche 7. Verboden activiteiten binnen de mariene beschermde gebieden: *7A. Doorvaart van hogesnelheidsvaartuigen en oefeningen met helikopters op minder dan 500 ft in SBZ1 en SBZ2 in de periode van 1 december tot 15 maart* *7B. Watersportwedstrijden in SBZ1 en SBZ2 in de periode van 1 december tot 15 maart* *7C. Activiteiten van burgerlijke bouwkunde, industriële activiteiten en activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen binnen alle SBZ's* *7D. Het storten van baggerspecie en inerte materialen van natuurlijke oorsprong binnen zone Trapegeer-Stroombank*	SBZ1 & SBZ2 Alle SBZ's Vlaamse Banken
Fiche 8. GVB en hernieuwd GVB: 8A. Nationaal verbod op vissen met vissersvaartuigen > 70 BT binnen de driemijlszone 8B. TACs en quota 8C. Minimum landing size 8D. Meerjarenherstel- en beheerplannen voor sommige stocks 8E. Inspectie/monitoring/controle visserij 8F. ICES coördineert de analyse van stocks en verleent hierover advies 8G. Verdwijnen discards (in hernieuwd GVB) 8H. Verplicht streven naar MSY (in hernieuwd GVB) 8I. Multispecies-quota en –beheer (in hernieuwd GVB) 8J. Data Collection Framework + Data Collection Multi-annual Programs	

Maatregelen opgenomen in het KRMS-maatregelenprogramma	Belang voor Natura 2000
Fiche 9. Introductie van sumwing, rolsloffen (streven naar en ontwikkeling van minder bodemberoerende, energiebesparende en meer selectieve technieken, ook sensibilisering; gesteund door NOP of BOP visserij)	
Fiche 10. Verbod bevissen schelpdierbestanden (KB 14/08/1989)	
Fiche 11. Verbodsbepalingen voor warrelnetvisserij: *11A. Verbod recreatieve warrelnetvisserij op zee (KB soortenbescherming 21/12/2001)* *11B. Verbod strandwarrel- en kieuwnetten in de volledige Vlaamse strandzone* *11C. Verbod opzettelijke vangst en verstoring van walvisachtigen en zeehonden, verplichting om levende en niet gewonde dieren onmiddellijk vrij te laten en meldingsplicht (Wet Marien Milieu)*	Bruinvis
Fiche 12. Verbod scheepvaart (incl. visserij) in windmolenzone (geen maatregel met als doel het bodemoppervlak te sparen, maar wel positief neveneffect naar D1, D4 en D6)	
Fiche 13. Verbod opzettelijke (tenzij vergunning) en onopzettelijke introductie van niet-inheemse organismen via ballastwater, geregeld door de Wet Marien Milieu en KB soortenbescherming 21/12/2001	
Fiche 14. Fouling: 14A. Maatregelen tegen fouling (richtlijnen IMO) 14B. Verbod gebruik TBT (IMO Internationaal Verdrag inzake de beperking van schadelijke aangroeiwerende verfsystemen op schepen, Richtlijn 2002/62/EG, Verordening 782/2003)	
Fiche 15. Land-gerelateerde maatregelen (beleid en richtlijnen): Europese Afvalrichtlijn, Kaderrichtlijn Water, Richtlijn Stedelijk Afvalwater, Kaderrichtlijn Verpakking, Beleidsplan Vlaams Gewest, afvalbeleid kustgemeentes	
Fiche 16. Land-gerelateerde maatregelen (sensibilisering): sensibiliseringscampagnes van OVAM, Clean Beach acties (opkuis stranden)	
Fiche 17. Monitoring kwaliteit marien milieu – nationale verplichtingen ikv. OSPAR (JAMP)	
Fiche 18. Maatregelen preventie en pollutiebestrijding: 18A. Maatregelen in het kader van nationale aanpak (bestrijdingsmateriaal, luchttoezicht, satelliet), MARPOL, OPRC, Akkoord van Bonn, Europese mechanismen (havenstaatcontrole) 18B. Voorkomen van verontreiniging door scheepvaart (o.a. dubbelwandige tankers) (conform MARPOL) 18C. Erkenning van bunkerbedrijven 18D. Controlevluchten door Defensie, EMSA, BMM en Dienst Marien Milieu	
Fiche 19. Afval van scheepvaart: 19A. Havenontvangstinstallaties (inzamelen van MARPOL Annex I en V afval) 19B. Afvalbeheersplannen havens	
Fiche 20. Seafood legislation; controle en monitoring door FAVV (professionele visserij)	
Fiche 21. Monitoring marien afval conf. OSPAR (opgenomen in monitoringsprogramma voor KRMS)	
Fiche 22. Fishing For Litter	

Maatregelen opgenomen in het KRMS-maatregelenprogramma	Belang voor Natura 2000
Fiche 23. Overleg tussen Vlaamse en Federale overheden: 23A. Betere overlegstructuur noodzakelijk tussen Vlaamse en Federale overheden ikv visserijbeleid 23B. Stimuleren van de bevoegde Belgische overheden voor betere implementatie van de bestaande land-gerelateerde maatregelen (link fiche 15)	
Fiche 24. Maatregel ter beperking van bijvangst van zeezoogdieren in warrelnetten (link met fiche 11): controle naleving verbod op recreatieve war- en kieuwnetvisserij op strand (alle stranden)	Bruinvis
Fiche 25. Behoud en herstel grindbedden: *25A. Verbod op weghalen stenen/grind* *25B. Test naar herstel van grindbedden*	Vlaamse Banken
Fiche 26. Controle en handhaving vaar- en visverbod + monitoring bodembeschermingszones 26A. Strengere handhaving vaarverbod binnen windmolenzone (link met fiche 12) *26B. Controle beperkingen voor visserij binnen de bodembeschermingszones (link met fiche 6)* *26C. Monitoring bodembeschermingszones (link met fiche 6)*	Vlaamse Banken
Fiche 27. Controle en monitoring recreatieve visserij: 27A. Opvoeren controle op recreatieve visserij 27B. Monitoring omvang recreatieve visserij 27C. Stimuleren overleg over vereenvoudiging omschakeling van recreatieve visser naar commerciële visser	
Fiche 28. Maatregelen mbt tot verontreiniging en afval in havens: 28A. Sensibilisering voor het voorkomen van lozingen bij bunkering van visserijschepen en pleziervaart in havens 28B. Sensibilisering in jachthavens omtrent afvalbeheer	
Fiche 29. Maatregelen mbt afval van visserij: 29A. Verbetering afgifte van afval door visserijschepen 29B. Onderzoek en sensibilisering recyclage, statiegeld, taggen visnetten 29C. Onderzoek en stimuleren alternatieven voor spekking 29D. Stimuleren alternatieven voor vislood	
Fiche 30. Implementatie niet-technische maatregelen ter beperking van verstoring van zeezoogdieren tgv militaire activiteiten	Zeezoogdieren
Fiche 31. Overleg en sensibilisering omtrent maatregelen binnen scheepvaart ter beperking onderwatergeluidseffecten op walvisachtigen	Bruinvis
Fiche 32. Soort specifieke aanpak voor haaien en roggen	

Gezien de intrinsieke natuurwaarde van de Natura 2000-gebieden, hun belang voor de beschrijvende elementen binnen de KRMS 'Biodiversiteit, Voedselketens en Integriteit van de zeebodem' en het streven naar een geïntegreerd beleid zijn een aantal van de boven vermelde maatregelen ook van cruciaal belang voor het Natura 2000-beheer. Deze maatregelen zijn cursief weergegeven en in de rechtse kolom aangegeven of de maatregelen van algemeen belang zijn voor Natura 2000, van belang zijn voor één of meerdere gebieden of van belang zijn voor bepaalde beschermde soorten.

6 Opstellen van de beheerplannen

Een beheerplan voor een bepaald gebied groepeert de bestaande maatregelen en vult deze, waar nodig, aan met nieuwe maatregelen. Hierbij wordt rekening gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met de regionale en lokale bijzonderheden. Dit gebeurt onder meer door stakeholders te betrekken en met hen in dialoog te gaan.

De beheerplannen worden opgesteld voor een periode van maximaal 6 jaar. Aan het einde van deze periode dienen de plannen en de maatregelen geëvalueerd en, waar nodig, herzien te worden. Zoals reeds eerder vermeld, laat het KB van 27 oktober 2016 echter toe om de beheerplannen sneller te evalueren indien dit wenselijk is. Het is de intentie om de voorliggende beheerplannen vroeger te herzien gezien om de herziening zoveel mogelijk te laten samenvallen met de actualisering van de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden om zo tot een geïntegreerd beleid te komen.

Bij het uitwerken van de beheerplannen werden alle maatregelen uit de shortlist van KRMS overlopen en werd nagegaan wat deze maatregelen betekenen voor het Natura 2000-beheer en waar aanvullingen vereist zijn. Maatregelen uit het maatregelenprogramma die specifiek ingesteld werden voor de Natura 2000-gebieden, voor de beschermde soorten of die van belang zijn voor de beschermde habitats binnen de Natura 2000-gebieden worden in het beheerplan overgenomen. Deze maatregelen worden dus beschouwd als gemeenschappelijke maatregelen voor KRMS en Natura 2000.

Bij het opstellen van de IHD's werd het duidelijk dat de realisatie van bepaalde GES-doelen, namelijk deze met betrekking tot commercieel geëxploiteerde soorten vis en schaal- en schelpdieren (D3), verontreiniging (D8), zwerfvuil op zee (D10) en onderwatergeluid (D11) heel belangrijke randvoorwaarden vormen voor het realiseren van de gunstige staat van instandhouding van de beschermde soorten en habitats. Daarom werd ervoor gekozen om deze doelstellingen over te nemen als IHD's voor Natura 2000. De realisatie van deze doelen is echter breder dan Natura 2000, waardoor de maatregelen die genomen worden voor het realiseren van deze doelen niet specifiek gericht zijn op Natura 2000. Daarom worden ze niet als Natura 2000-maatregelen beschouwd en zijn ze dus niet opgenomen in het voorliggende beheerplan. Desondanks zullen deze maatregelen toch van belang zijn voor het bereiken van een goede staat van instandhouding voor de beschermde soorten en habitats.

In onderstaande tabel 2 is voor de beschermde soorten voor elke IHD aangegeven welke KRMS-maatregelen ook als Natura 2000-maatregel beschouwd worden en welke KRMS-maatregelen van belang zijn voor het behalen van de IHD, maar niet als Natura 2000-maatregel beschouwd worden.
In tabel 3 worden de IHD's voor de beschermde habitats (specifiek voor de Vlaamse Banken) opgenomen. Ook in deze tabel wordt aangegeven welke KRMS-maatregelen ook als Natura 2000-maatregel beschouwd worden en welke KRMS-maatregelen er van belang zijn voor het behalen van de IHD, maar niet als Natura 2000-maatregel beschouwd worden.

Het streven naar een geïntegreerd beleid tussen MRP, KRMS en Natura 2000 tijdens het uitwerken van MRP en KRMS heeft er toe geleid dat in de voorliggende beheerplannen overwegend bestaande maatregelen opgenomen zijn.

Momenteel is het nog helemaal niet gekend wat de impact zal zijn van de voorgestelde maatregelen. Bovendien is het ook moeilijk in te schatten wat de kans is op een terugkeer naar een meer natuurlijke situatie in de het BNZ en binnen de Natura 2000-gebieden onder een geschikt beheer.
De cyclische toepassing van de verschillende richtlijnen en de daarin voorziene evaluatie zal in de toekomst moeten uitwijzen waar de gemaakte beleidskeuze om geïntegreerd te werken zijn vruchten afwerpt en waar er nood is aan specifieke maatregelen om te voldoen aan specifieke vereisten van één van de vermelde richtlijnen.

	IHD	Maatregelen KRMS + Natura 2000	Belangrijke KRMS maatregel
Bruinvis (*Phocoena phocoena*) Gewone zeehond (*Phoca vitulina*) Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*) + Alle te beschermen vogelsoorten	Om een goede kwaliteit van het leefgebied te verzekeren dienen de volgende milieudoelen en indicatoren voor het KRMS beschrijvend element 8 "Verontreiniging" gehaald te worden: - De concentraties in het water van de stoffen vermeld in de Kaderrichtlijn Water zijn gelijk aan of kleiner dan hun EQS (environmental quality standards = milieuhygiënische kwaliteitsnormen); - De concentratie van Hg, hexachloorbenzeen en hexachloorbutadieen in biota zijn gelijk of kleiner dan hun EQS;		Fiche 3D Fiche 5B Fiche 18 Fiche 14 Fiche 23B Fiche 26A Fiche 28A Fiche 29D
Bruinvis (*Phocoena phocoena*) Gewone zeehond (*Phoca vitulina*) Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*	De introductie van onderwatergeluid wordt zoveel mogelijk vermeden en is van die aard dat het geen effect heeft op de activiteit en verspreiding van zeezoogdieren. Dit wordt bepaald door de milieudoelen van de KRMS (descriptor 11) en de daarmee samenhangende indicatoren: - Het niveau van antropogene impulsgeluiden is kleiner dan 185 dB re 1 µPa (nul tot max. SPL) op 750 m van de bron (Beschikking 2010/477/EU van de Commissie, geëxpliciteerd) - Geen positieve tendensen in de jaarlijkse gemiddelde omgevingslawaainiveaus binnen de 1/3-octaafbanden 36 en 125 Hz	Fiche 30 Fiche 31	Fiche 3 E

Tabel 2: Overzicht van de IHD's voor de beschermde soorten met aanduiding van de maatregelen uit het maatregelenprogramma KRMS die van belang zijn voor het behalen van de doelstelling

	IHD	Maatregelen KRMS + Natura 2000	Belangrijke KRMS maatregel
Bruinvis (*Phocoena phocoena*) Gewone zeehond (*Phoca vitulina*) Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*)	Het areaal is stabiel en niet kleiner dan het referentieareaal, d.i. BNZ	Fiche 11	
	Er is voldoende voedsel aanwezig bepaald door de milieudoelen en indicatoren van het beschrijvend element 3 "commercieel geëxploiteerde soorten vis en schaal- en schelpdieren" van de KRMS: - Alle commerciële visbestanden die via het GVB worden beheerd, worden bevist op een manier die minimaal voldoet aan een maximale duurzame opbrengst. - Alle commerciële vis-en schelpdierbestanden bevinden zich binnen veilige biologische grenzen met een spreiding per leeftijd (indien beschikbaar) en per grootte (bij gebrek aan gegevens rond de leeftijd) die wijzen op een gezonde situatie bij de verschillende bestanden, waarbij de bestanden over lange termijn op stabiele wijze worden bevist met behoud van het volledige voortplantingsvermogen. - Alle commerciële vis- en schelpdierbestanden beschikken over het volledige voortplantingsvermogen. - De waarden met betrekking tot de visserijsterfte (F) en biomassa van de paaipopulaties (BPP) bevinden zich binnen veilige biologische grenzen (F kleiner of gelijk aan de referentiepunten voor visserijsterfte; BPP groter dan of gelijk aan de referentiepunten voor de biomassa van de paaipopulatie) of vertonen een positieve of stabiele trend bij dichtheidsonderzoeken en een stijgende of stabiele trend bij VPEI (vangst per eenheid van inspanning) onderzoeken. - Bestanden die zich nog buiten de veilige biologische grenzen bevinden moeten minimaal een trend vertonen in de richting van de referentiepunten. - Wanneer er voor een bepaald bestand zelfs onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor het opstellen van een evaluatie in het kader van een VPEI- of dichtheidsonderzoek, worden die bestanden ingedeeld in de categorie "weinig bekende bestanden" en worden er discussies opgestart over alternatieve evaluatiemethoden. Deze categorie wordt om de 6 jaar opnieuw bekeken		Fiche 8 Fiche 23A Fiche 27C Fiche 27A Fiche 27B

Tabel 2 (vervolg): Overzicht van de IHD's voor de beschermde soorten met aanduiding van de maatregelen uit het maatregelenprogramma KRMS die van belang zijn voor het behalen van de doelstelling

	IHD	Maatregelen KRMS + Natura 2000	Belangrijke KRMS maatregel
Bruinvis (*Phocoena phocoena*)	Jaarlijkse bijvangstniveau wordt teruggebracht tot onder 1,7% van de beste schatting van de populatiegrootte (OSPAR EcoQO)	Fiche 11 Fiche 24	
	De hoeveelheid afval (waaronder achtergelaten visnetten) op zee heeft geen gevolgen voor de bruinvis-populatie. Dit wordt bepaald door de milieudoelen van de KRMS (descriptor 10) en de daarmee samenhangende indicatoren: - Negatieve trend in de jaarlijkse evolutie van de hoeveelheden aangespoeld afval dat schade kan berokkenen aan het mariene leven en de habitats, conform de richtsnoeren met betrekking tot het monitoren van zwerfvuil op stranden (OSPAR Beach Litter Monitoring in mariene milieus, 2010); - Negatieve trend in de jaarlijkse evolutie van de hoeveelheden op zee opgevist afval (OSPAR aanbeveling 2010/19);- In de maag van minder dan 10% van de Noordse stormvogels (*Fulmarus glacialis*) zit meer dan 0,1 g plastic (OSPAR EcoQO)		Fiche 15 Fiche 16 Fiche 19 Fiche 21 Fiche 22 Fiche 28B Fiche 29 A tot C
Gewone zeehond (*Phoca vitulina*) Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*)	De populatie is gelijk aan of groter dan de referentiepopulatie van 1992	Fiche 11 Fiche 24	
	Incidentele mortaliteit (% aangespoelde zeehonden) door bijvangst daalt	Fiche 11 Fiche 24	
	Toenemende trend in aantal en oppervlak van de rustplaatsen en afnemende trend in de verstoring ervan		
Aasetende & niet-aasetende vogelsoorten	Geen inkrimping van het areaal	Fiche 7 A tot C	
	Behoud van de populatie	Fiche 7 A tot C	
	Om een goede kwaliteit van het leefgebied te verzekeren dienen de volgende milieudoelen en indicatoren voor het KRMS beschrijvend element 8 "Verontreiniging" gehaald te worden: - Er wordt geen verschil gemeten tussen de Hg-concentraties in de vogeleieren uit getroffen en uit niet-geïndustrialiseerde zones; - De concentraties PCB, DDT, HCB en HCH in vogeleieren zijn gelijk aan of kleiner dan hun OSPAR drempelwaarden (OSPAR EcoQO).		Fiche 3D Fiche 14 Fiche 23B Fiche 26A Fiche 28A Fiche 29D

Tabel 2 (vervolg): Overzicht van de IHD's voor de beschermde soorten met aanduiding van de maatregelen uit het maatregelenprogramma KRMS die van belang zijn voor het behalen van de doelstelling

	IHD	Maatregelen KRMS + Natura 2000	Belangrijke KRMS maatregel
Bentisch habitat *(Habitattypes 1110 +1170)*	Het ruimtelijke bereik en de spreiding van de EUNIS habitats van niveau 3 (zanderige modder tot modder, modderig zand tot zand en grindhoudend sediment) schommelen in verhouding tot de referentiestatus zoals beschreven in de 'Initiële Beoordeling' (Belgische Staat, 2012a) binnen een marge die zich beperkt tot de accuraatheid van de huidige distributiemappen.	Fiche 4 Fiche 5 Fiche 6B tot E Fiche 7 Fiche 25 A+B Fiche 26 B+C	Fiche 15 Fiche 23A
	Positieve trend wat betreft het zeebodemoppervlak dat enkel verstoord wordt door alternatief, milieuvriendelijker vistuig, welke een substantiële reductie van de bodemberoering nastreeft binnen de verschillende benthische habitattypes (= druk indicator), wat resulteert in een verbeterde benthische habitatkwaliteit en de kunstmatige opsplitsing van de zeebodem tot een minimum beperkt.	Fiche 6E Fiche 26B+C	Fiche 9 Fiche 23A
	Positieve trend wat betreft het zeebodemoppervlak dat permanent gespaard blijft van verstoringen als gevolg van vistuig dat de bodem raakt binnen de verschillende benthische habitattypes (= druk-indicator), wat resulteert in een verbeterde structuur en functie (benthische habitatkwaliteit) en de kunstmatige opsplitsing van de zeebodem tot een minimum beperkt.		
Zachte substraten *(habitattype 1110)*	De ecologische kwaliteitscoëfficiënt (EKC) zoals bepaald door BEQI, een indicator voor de structuur en de kwaliteit van het benthische ecosysteem, bedraagt voor elk van de habitattypes een minimumwaarde van 0,60.	Fiche 4 Fiche 5 Fiche 6E Fiche 26B+C	Fiche 9
	Positieve trend in de gemiddelde dichtheid van volwassen exemplaren (of frequentie van voorkomen) van minimaal een soort binnen de langlevende en/of zich traag voortplantende soorten en de belangrijkste structurerende benthische soortengroepen in modder tot modderhoudend zand en zuiver tot grindhoudend zand		
	Het mediane benthische bioturbatiepotentieel in de lente (BPc) in het *Abra alba* habitattype > 100		

Tabel 3: Overzicht van de IHD's voor de beschermde habitattypes binnen de Vlaamse Banken met aanduiding van de maatregelen uit het maatregelenprogramma KRMS die van belang zijn voor het behalen van de doelstelling

	IHD	Maatregelen KRMS + Natura 2000	Belangrijke KRMS maatregel
Grindbedden *(habitattype 1170)*	Positieve trend in de mediane kolonie/lichaamsgrootte van sessiele, langlevende en/of grotere benthische soorten *Buccinum undatum, Mytilus edulis, Flustra foliacea, Haliclona oculata,* en *Alcyonium digitatum*	4 5 Fiche 6E Fiche 25A+B Fiche 26B+C	Fiche 9
	Positieve trend in frequentie van voorkomen en mediane dichtheid van de volwassenen van minimaal de helft van de belangrijkste en langlevende soorten: *Ostrea edulis, Sabellaria spinulosa, Mytilus edulis, Buccinum undatum, Haliclona oculata, Alcyonium digitatum* en *Alcyonidium* spp		
	Geen afname of positieve trend van de soortenrijkdom binnen alle belangrijke taxa voor harde substraten, meer bepaald *Porifera*, *Cnidaria*, *Bryozoa*, *Polychaeta*, *Malacostraca*, *Maxillopoda*, *Gastropoda*, *Bivalvia*, *Echinodermata* en *Ascidiacea*		
	Afname van de relatieve frequentie van voorkomen van *Asterias rubens* (armlengte + 2cm), evenals van clusters van kokers *Pomatoceros triqueter* – wat wijst op een fysieke verstoring van de bodem (= druk-indicator) – en die de natuurlijke ontwikkeling van het grindbed ecosysteem (= gewenste situatie) bevordert		
	Binnen in de grindbedden te definiëren testzones mag de verhouding van de oppervlakken met harde substraten (meer bepaald de oppervlakken die gekoloniseerd worden door epifauna van hard substraat) ten opzichte van de oppervlakken met zacht sediment (meer bepaald oppervlakken bovenop het harde substraat en die de ontwikkeling van de substraatfauna verhinderen) geen negatieve trend vertonen		
Lanice conchilega –agggregaties *(habitattype 1170)*	De kwaliteit van het *Lanice conchilega*-habitat blijft gelijk of verbetert. Dit betekent dat de dichtheden van de aanwezige geassocieerde soorten (oa *Eumida Sanguinea, Pariambus typicus, Microprotopus maculatus* en *Phyllodoce* spp) minimaal gelijk blijven en dat de 3D-structuren gevormd door *L. conchilega* behouden blijven.	Fiche 6^{E}	Fiche 9

Tabel 3 (vervolg): Overzicht van de IHD's voor de beschermde habitattypes binnen de Vlaamse Banken met aanduiding van de maatregelen uit het maatregelenprogramma KRMS die van belang zijn voor het behalen van de doelstelling.

7 Maatregelen

7.1 Algemene Natura 2000-maatregelen.

Binnen het Natura 2000-beleid zijn er een aantal maatregelen die sowieso van belang zijn voor alle Natura 2000-gebieden of voor het algemeen beleid betreffende de te beschermen habitats en soorten. Deze maatregelen worden hier weergegeven en verduidelijkt.

PASSENDE BEOORDELING

De eerste maatregel uit het maatregelenprogramma KRMS betreft de toepassing van milieueffectrapportage (MER) en de passende beoordeling (PB).

FICHE 1	***Maatregelenprogramma KRMS***
MER en PB	
Milieueffectrapportage (MER) en de passende beoordeling (PB) moeten gehanteerd worden als een algemene maatregel	

Voor de KRMS is vooral de MER-procedure van groot belang aangezien het KB van 26 december 2013 (aanpassing KB VEMA 7 september 2003 en KB MER 9 september 2003) stelt dat voor alle nieuwe activiteiten die vergunningplichtig zijn een MER opgesteld moet worden waarin de voorziene activiteiten getoetst worden aan de Belgische Goede Milieutoestand en de bijhorende milieudoelen zoals beschreven in het rapport 'Omschrijving van Goede Milieutoestand en vaststelling van Milieudoelen voor de Belgische mariene wateren' (Belgische Staat, 2012b). De MMM-wet bepaald dat een vergunning of machtiging, en bijgevolg ook een MER, vereist is voor

- activiteiten van burgerlijke bouwkunde,
- het graven van sleuven en het ophogen van de zeebodem;
- het gebruik van explosieven en akoestische toestellen met een groot vermogen;
- het achterlaten en het vernietigen van wrakken en gezonken scheepsladingen;
- industriële activiteiten;
- de activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen.

Uitzonderingen op de vergunningsplicht zijn visserij, scheepvaart, recreatie, defensie, wetenschappelijk onderzoek en baggeren.

In het kader van de bescherming en het beheer van Natura 2000 is de passende beoordeling (PB) van essentieel belang. Deze PB is vereist voor alle activiteiten die mogelijks een significant effect hebben op een Natura 2000-gebied en een correcte toepassing dient te voorkomen dat projecten en plannen het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen bemoeilijken of verhinderen. De vooropgestelde IHD's vormen dan ook het kader voor de toetsing van de impact van projecten en plannen op de Natura 2000-gebieden in het BNZ.

Hoewel er veel gelijkenissen bestaan tussen de MER en de PB zijn er ook een aantal belangrijke verschillen en kan een MER de PB geenszins vervangen. Onderstaande tabel geeft de belangrijkste verschillen tussen beide procedures weer.

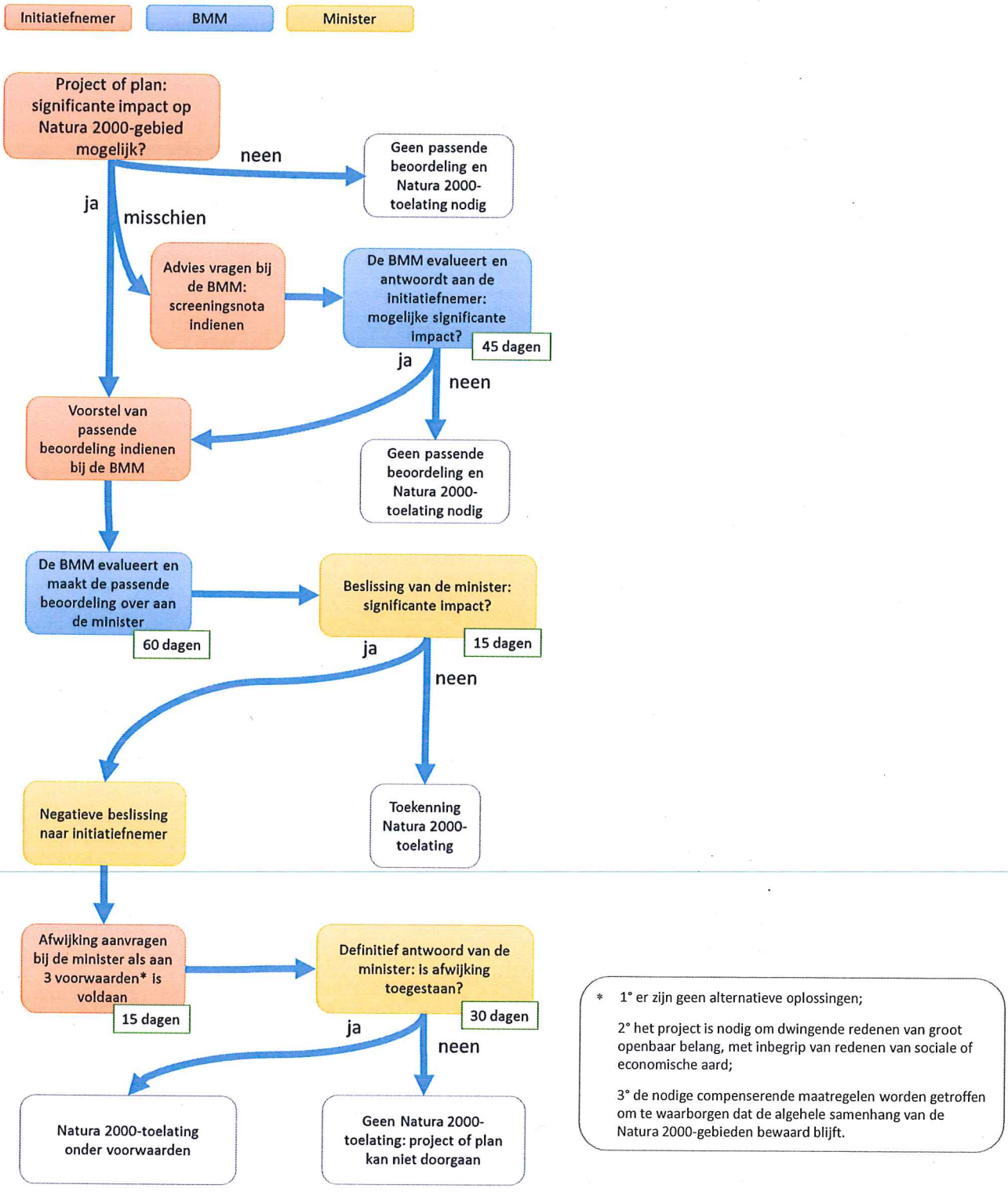
	Passende beoordeling:	**MER**
Voor welke activiteiten?	Elk plan of project die ofwel individueel of wel in combinatie met andere plannen of projecten een mogelijk effect kan hebben op Natura 2000-gebieden	Activiteiten onderworpen aan een vergunning of machtiging: - burgerlijke bouwkunde, - graven van sleuven en het ophogen van de zeebodem; - gebruik van explosieven en akoestische toestellen met een groot vermogen; - achterlaten en vernietigen van wrakken en gezonken scheepsladingen; - industriële activiteiten; - activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen. Uitzonderingen op de vergunningsplicht zijn visserij, scheepvaart, recreatie, defensie, wetenschappelijk onderzoek en baggeren.
Welke milieu effecten worden bestudeerd?	De PB moet nagaan of een plan of project al dan niet significante effecten heeft op een Natura 2000 gebied en het behalen van de IHD's die voor de soorten en habitats werden vastgelegd.	In een MER worden directe en indirecte, positieve en negatieve effecten op alle fauna en flora bekeken. De omschrijving van de GES en de milieudoelen van de KRMS vormen hiervoor het kader.
Hoe bindend zijn de resultaten?	Bindend – de minister kan enkel een project toelaten of een plan goedkeuren of project enkel toelaten indien verzekerd wordt dat er geen significante effecten zullen optreden op de Natura 2000-gebieden.	Richtinggevend – de resultaten van de consultatie en van het MER moeten in beschouwing genomen worden in de vergunningsprocedure

De verplichting betreffende de PB bestaat reeds sinds het instellen van de mariene beschermde gebieden in 2005 maar het is één van de prioriteiten om de implementatie ervan in de toekomst te verbeteren. Om dit te bewerkstelligen werd de procedure voor de uitvoering van de PB voor plannen en projecten verduidelijkt in het KB van 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden.

Het is de initiatiefnemer die verantwoordelijk is voor het correct volgen van de procedure betreffende de PB. Wanneer een activiteit mogelijks een significante impact heeft op het behalen van de IHD's kan de initiatiefnemer bij de BMM om advies vragen betreffende het al dan niet vereist zijn van een PB. Indien vereist, dient de initiatiefnemer een voorstel voor PB op te stellen en over te maken aan de BMM.

Het is vervolgens de BMM die verantwoordelijk is voor het afleveren van de BP. Het volledige proces betreffende de passende beoordeling en de eventuele voorafgaandelijke screening wordt in figuur 2 schematisch voorgesteld.

Figuur 2 : Schematische voorstelling Passende Beoordeling (PB)

* 1° er zijn geen alternatieve oplossingen;

2° het project is nodig om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard;

3° de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van de Natura 2000-gebieden bewaard blijft.

De uitkomst van de PB is bindend, wat betekent dat de minister enkel een Natura 2000-toelating kan verlenen voor een project, of een plan kan goedkeuren, wanneer er verzekerd wordt dat er geen significante effecten zullen optreden.

Voor vergunningsplichtige activiteiten zal de PB zoveel mogelijk geïntegreerd worden in het vereiste milieueffectenrapport. Voor visserij, wetenschappelijk onderzoek, scheepvaart, recreatie, defensie en baggeren die niet vergunningsplichtig zijn, legt het KB van 27 oktober 2016 geen PB op aan een afzonderlijke project of activiteit op voorwaarde dat de impact ervan meegenomen is in de PB uitgevoerd in het kader van de aanname van het MRP. Tijdens het proces voor de aanname van het MRP dient nagegaan te worden of het MRP, en de opgenomen activiteiten, geen significante impact hebben op de Natura-2000 gebieden en op het behalen van de IHD's. Indien er bij het uitwerken van het MRP onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om de impact van bepaalde projecten en/of activiteiten te evalueren, zal het MRP maatregelen moeten voorzien ten einde te garanderen dat er bij de effectieve uitvoering van deze project en/of activiteiten geen significante effecten optreden.
Wanneer voor visserij, wetenschappelijk onderzoek, scheepvaart, recreatie, defensie of baggeren nieuwe activiteiten ontwikkeld worden of nieuwe technologieën toegepast worden, tijdens de looptijd van het MRP, dient steeds voldaan te zijn aan de vereiste betreffende de passende beoordeling. De initiatiefnemer zal dus over een Natura 2000-toelating moeten beschikken tenzij hij kan aantonen dat zijn activiteit geen significante impact heeft voor Natura 2000 en er bijgevolg geen PB vereist is.
De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Dienst Marien Milieu dient erop toe te zien dat de passende beoordeling correct toegepast wordt en dat initiatiefnemers van projecten over de nodige Natura 2000-toelating beschikken, vooraleer ze een project aanvatten.

Om tot een betere implementatie van de PB te komen, is er in eerste instantie communicatie vereist om de procedure beter bekend te maken. Hiervoor zal een informatieve brochure opgesteld worden, waarin initiatiefnemers vooral bewust gemaakt worden van het bestaan van de PB, waarin kort verwezen wordt naar de procedure en waarin aangeraden wordt bij twijfel of vragen contact op te nemen met de BMM. Daarnaast zal ook het deel 'Noordzee en Oceanen' van de website van de FOD VVVL aangepast worden zodat alle informatie betreffende de PB er ook vlot consulteerbaar is. De brochure en aangepaste website zullen in 2018 beschikbaar zijn en zijn er in eerste instantie op gericht initiatiefnemers alsook verschillende overheden en stakeholders te informeren. In de loop van 2018 zal er ook gewerkt worden rond de invulling van het begrip "mogelijks significante impact" voor de Belgische mariene Natura 2000-gebieden. Dit om de initiatiefnemers nog beter te kunnen informeren, maar ook om te bepalen waar controle en toezicht wenselijk zijn.

IHD's & BEHEERPLANNEN

De tweede maatregel uit het maatregelenprogramma is eveneens van groot belang binnen Natura 2000. Het betreft immers het definiëren van IHD's en de opmaak van beheerplannen voor de mariene beschermde gebieden.

FICHE 2 ***Maatregelenprogramma KRMS***

Definiëren instandhoudingsdoelstellingen en opmaak beheerplannen voor de mariene beschermde gebieden

Het ontwikkelen en formeel bekrachtigen van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen en de opmaak beheerplannen voor de mariene beschermde gebieden en de daarmee samenhangende maatregelen staan prioritair op de agenda. Aangezien de link tussen klimaatverandering en mariene biodiversiteit wordt er rekening gehouden met klimaatverandering.

Het opstellen van instandhoudingsdoelstellingen en de daarmee samenhangende maatregelen vormen een verplichting die voortvloeit uit de Europese regelgeving en die in de Belgische context verankerd en verduidelijkt wordt via het KB van 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanwijzing en het beheer van de beschermde mariene gebieden.

Binnen het Belgische Natura 2000-beleid worden de IHD's en maatregelen niet als onveranderlijk beschouwd maar worden ze gezien als een tool om een goede staat van instandhouding te bereiken of te behouden voor de beschermde habitats en soorten. Daarom voorziet het KB betreffende de procedure tot aanwijzing en beheer van de mariene beschermde gebieden een evaluatie van IHD's en de beheerplannen na maximaal 6 jaar.

Binnen het beheer van de beschermde mariene gebieden zal bijgevolg de nodige aandacht moeten besteed worden aan de voorziene cyclische evaluatie zodat, waar nodig, onderbouwde wijzigingen voorgesteld kunnen worden. Zeker wanneer nieuwe voorstellen een ruimtelijke impact kunnen hebben, zullen deze tijdig kenbaar gemaakt moeten worden zodat ze kunnen meegenomen worden in het stakeholderoverleg vereist voor de evaluatie en wijziging van het MRP.

Om deze reden wordt de opmaak en evaluatie van beheerplannen ook als een relevante Natura 2000-maatregel beschouwd.

Een voorstel voor IHD's werd geformuleerd in het document 'Omschrijving van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden in het Belgische deel van de Noordzee – Habitat- en Vogelrichtlijn (Belgische Staat, 2016d). Deze IHD's werden op 2 februari 2017 door middel van een ministerieel besluit aangenomen.

Zoals eerder werd aangegeven zijn er onder MRP en KRMS reeds verschillende maatregelen aangenomen die ook van groot belang zijn voor Natura 2000 en het beheer van de mariene beschermde gebieden. Al deze maatregelen werden ook opgenomen in de beheerplannen en waar nodig zullen ze aangevuld worden.

Gezien het belang van de IHD's en van de voorliggende beheerplannen werd er beslist om dit als een actie op te nemen in het LIFE BNIP programma. Hierdoor verkrijgt de Dienst Marien Milieu ondersteuning vanuit Europa voor de realisatie van de IHD's en de beheerplannen. Het project voorziet 150 werkdagen en een budget van ongeveer 24.000 EUR voor het uitwerken van de IHD's en de beheerplannen, voor de organisatie van overleg hierover en voor de nodige vertalingen. Oorspronkelijk was het voorzien om beheerplannen aan te nemen en de actie binnen het LIFE BNIP te finaliseren voor het eind van 2016. Door

vertragingen bij de aanname van het KB betreffende de aanwijzing en het beheer van de mariene beschermde gebieden werd deze deadline ongeveer 1 jaar verschoven.

De voorliggende beheerplannen zullen begin 2018 aangenomen te worden.

MONITORING

Monitoring is zeer belangrijk om de staat van instandhouding van de verschillende beschermde habitats en soorten te kunnen opvolgen en om de resultaten van het gevoerde beleid te kunnen evalueren. De gegevens en resultaten van monitoring zullen ook zeer belangrijk zijn om een adaptief beleid te kunnen voeren. Dit is ook de reden waarom het KB van 27 november 2016 vermeld dat de monitoringsresultaten deel moeten uitmaken van de evaluatie van het bestaande beschermingsregime. Deze evaluatie dient opgenomen te worden in de beheerplannen en zal de basis vormen voor de bijsturing van de beheerplannen.

Binnen de maatregelen opgenomen in het maatregelenprogramma voor de KRMS komt monitoring een aantal keren aan bod: als voorwaarde voor de zandwinning (Fiche 4E), als een nationale verplichting in het kader van OSPAR (Fiche 17 & 21), als opvolging voor de bodembeschermingszones waar bodemberoerende visserij beperkt wordt (Fiche 6E) en als middel om gegevens te verzamelen over de recreatieve visserij (Fiche 27B).

Monitoring is bovendien een verplicht element in verschillende EU-richtlijnen waaronder zowel de KRW, KRMS, de Vogel- en de Habitatrichtlijn. Binnen België is de BMM belast met de monitoring in het kader van deze verschillende richtlijnen.

Om te vermijden dat er overlap is tussen verschillende monitoringsprogramma's en om de beschikbare middelen zo efficiënt mogelijk in te zetten, wordt er gestreefd naar één monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren.

In 2014 werd het "Monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren – Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 11" opgesteld (Belgische Staat, 2014). Dit programma dient het mogelijk te maken de toepassing van de KRMS en de gedefinieerde milieudoelen op te volgen.

Bij het ontwikkelen van het programma werd ervoor gezorgd zo consistent mogelijk te zijn met relevante bepalingen inzake beoordeling en monitoring vastgesteld in de wetgeving van de EU (bv. KRW) of krachtens internationale overeenkomsten (bv. Aanbevelingen en richtlijnen van OSPAR).

Er werd bovendien zo veel mogelijk gebruik gemaakt van reeds bestaande monitoring, die waar nodig werd aangepast en/of aangevuld.

Zo werd de reeds bestaande biologische monitoring van zeezoogdieren, zeevogels en macrobenthos in het monitoringsprogramma geïntegreerd. Hieronder worden enkele monitoringsactiviteiten vermeld die ook informatie kunnen leveren voor Natura 2000 en de vastgelegde IHD's.

De BMM, OD Natuur coördineert, in het kader van ASCOBANS, een interventienetwerk dat instaat voor het wetenschappelijk onderzoek van zoogdieren die aanspoelen op de stranden of incidenteel verdrinken in visnetten (Haelters *et al.*, 2016). Daarnaast voert de BMM, OD Natuur, monitoring uit van zeezoogdieren op zee, in het bijzonder van bruinvissen, door middel van luchtsurveys, en door middel van passieve akoestische monitoring (PAM).

Het INBO voert onderzoek uit naar gestrande vogels, met als doel de druk van de mens op het mariene ecosysteem te volgen (met oa. bepaling van het percentage met olie besmeurde zeekoeten). (Stienen *et*

al., 2014). Sinds 1992 telt het INBO op een gestandaardiseerde manier de mariene avifauna vanaf schepen en voert ook in opdracht van derden zeevogeltellingen uit.
Inzake biologische en chemische toestand van zachte substraten zijn de monitoringsprogramma's van het ILVO van belang.

Om in de toekomst te voldoen aan de monitoringsverplichtingen binnen Natura 2000 en om het gevoerde beleid te kunnen evalueren zal de BMM, op basis van aangenomen IHD's en van de beheerplannen, nakijken in hoeverre het monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren opgesteld in het kader van KRMS hieraan kan beantwoorden en waar extra monitoringsinspanningen vereist zijn.

Aanvullende maatregel	***Natura 2000***
Evaluatie van het bestaande monitoringsprogramma opgesteld in het kader van KRMS en wijziging van het monitoringsprogramma in functie van de Natura 2000-veriesten	
Om in de toekomst te voldoen aan de monitoringsverplichtingen binnen Natura 2000 en om het gevoerde beleid te kunnen evalueren dient, op basis van aangenomen IHD's en van de beheerplannen, nagekeken te worden in hoeverre het monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren opgesteld in het kader van KRMS kan beantwoorden aan de Natura 2000-verplichtingen. Een analyse van de geschiktheid van het KRMS-monitoringsprogramma in het kader van de monitoring voor Natura 2000 met een eventuele herziening of aanvulling, is voorzien in de loop van 2019 en dient te leiden tot met finale versie in 2020. Er wordt geschat dat deze analyse en eventuele herziening of aanvulling van het monitoringsprogramma een 40-tal werkdagen in beslag zal nemen.	

COMMUNICATIE & CAPACITY BUILDING

Om tot een correct en breed gedragen Natura 2000-beheer te komen, dient voldoende en gepaste informatie verspreid te worden over de Natura 2000-gebieden en –soorten alsook over het beleid, de maatregelen en de juridische vereisten in en rond deze gebieden.

Door het streven naar een geïntegreerd beleid is het niet steeds eenvoudig om tot een goede communicatie te komen. Er dient goed afgewogen te worden wanneer er gezamenlijk, dan wel afzonderlijk gecommuniceerd wordt rond een bepaald thema. Bovendien dient ervoor gezorgd te worden dat de communicatie overzichtelijk blijft en dat de stakeholders niet overladen worden met berichten in het kader van de verschillende procedures (KRMS, KRW, MRP, Natura 2000). Op basis van deze bezorgdheden werd een actie opgenomen in het Belgische Life IP-project (Life IPE BE 002- BNIP) met als doel het opstellen van een communicatiestrategie voor de mariene Natura 2000-gebieden.

Aanvullende maatregel	*Natura 2000*
Ontwikkeling van een communicatie strategie betreffend mariene Natura 2000 gebieden	

Momenteel worden stakeholders vanuit de dienst Marien Milieu op verschillende momenten en in het kader van verschillende beleidskaders steeds afzonderlijk gecontacteerd. Dit leidt soms tot verwarring, gezien de stakeholders niet steeds de nodige kennis hebben van de activiteiten van de dienst Marien Milieu.

Een goed ontwikkelde communicatiestrategie die de bestaande communicaties optimaliseert en bijkomende communicatie voorziet indien nodig is van groot belang voor in het kader van capacity building.

Deze actie zal resulteren in verbeterde en meer efficiënte communicatie. Daarnaast zal de actie ook bijdragen aan een beter begrip betreffende de implementatie van Natura 2000 in de BNZ en de link tussen KRMS, MRP, KRW en Natura 2000 bij de verschillende federale en regionale overheden.

Deze actie voorziet in het uitvoeren van een stakeholder-, een communicatie- en een gap-analyse. Op basis van deze analyses zal een communicatiestrategie ontwikkeld worden, waarna ook het nodige communicatiemateriaal voorzien zal worden.

Een stakeholder-, communicatie- en gap-analyse werd eind 2017 uitgewerkt en momenteel werkt de dienst Marien Milieu aan een communicatiestrategie. De uitwerking van het nodige communicatiemateriaal is voorzien in de loop van 2018.

Er werd geschat dat het uitvoeren van deze actie een 125-tal werkdagen in beslag zal nemen en er is een budget van ongeveer 55.000 Euro voorzien voor het te ontwikkelen communicatiemateriaal.

Op basis van de verplichtingen uit de Habitatrichtlijn en prioriteiten die binnen het beleid gesteld zijn, zal er zeker gewerkt moeten worden rond:

- Sensibiliseren van het grote publiek betreffende Natura 2000, het belang van de bescherming van planten en diersoorten en hun habitats;
- Het kenbaar maken bij de betrokken stakeholders van de mariene Natura 2000-gebieden en de gerelateerde wetgeving (o.a. betreffende de passende beoordeling en de geldende beperkingen in de gebieden);
- Het belang van rustplaatsen voor zeehonden.

De website van de dienst Marien Milieu kan hierbij een belangrijke rol spelen en dient dan ook geactualiseerd te worden, zodat de meest recente informatie en documenten vlot geconsulteerd kan worden. Een grondige update is voorzien voor begin 2018; hiervoor zijn geen extra middelen voorzien, gezien dit wordt beschouwd als een permanente opdracht van de dienst Marien Milieu.

FREQUENTE CONTACTEN MET OVERHEDEN EN STAKEHOLDERS ROND NATURA 2000

Vanuit de dienst Marien Milieu zijn er heel regelmatig contacten met de stakeholders rond het gevoerde beleid. Dit gebeurt onder meer in het kader van KRMS, bij de aanname van het MRP en is eveneens een vereiste die is opgenomen in het nieuwe KB van 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanname en beheer van beschermde mariene gebieden.

Om tot een goede verstandhouding te komen met de verschillende stakeholders en het draagvlak voor Natura 2000 uit te bouwen, lijkt het aangewezen om verder in te zetten op frequente contacten met de stakeholders. Bij het opstellen van de communicatiestrategie dient daarom nagegaan te worden hoe dit overleg best vorm wordt gegeven en wie er allemaal betrokken dient te worden.

Voor overleg met de verschillende Belgische overheden kan gebruik gemaakt worden van de werkgroep Noordzee en Oceanen (MNZ-werkgroep) van het Coördinatie Comité Internationaal Milieubeleid (CCIM) opgericht bij samenwerkingsakkoord van 5 april 1995. CCIM staat in voor de Belgische coördinatie met betrekking tot internationale bijeenkomsten. Om dit op een correcte manier te kunnen realiseren, zetelen vertegenwoordigers van alle relevante beleidsorganen in dit comité. De MNZ-werkgroep wordt voorgezeten door de federale overheid die ernaar wil streven om het in de toekomst uit te bouwen tot een overlegforum waar niet enkel informatie-uitwisseling gebeurt, maar waar ook constructieve discussies gevoerd worden over gemeenschappelijke dossiers.

Om een netwerk uit te bouwen van Natura 2000-gebieden die gezamenlijk de aanwezige natuur en biodiversiteit beschermen en ondersteunen, dient er voor de Belgische kust zeker ook regelmatig overleg te zijn met de Vlaamse, Franse en de Nederlandse overheidsdiensten.

Voor overleg met stakeholders, Franse en Nederlandse overheidsdiensten of lokale besturen zal moeten worden nagegaan wat de verwachtingen en vereisten van een goed overleg zijn, zodat dit op een correcte manier vorm kan worden gegeven. Dit kan opgenomen worden in de communicatiestrategie die wordt uitgewerkt.

Deze kan deels aangeven op welke manier en hoe frequent contacten met bepaalde stakeholders bij voorkeur georganiseerd worden. Daarnaast dient er vanuit de dienst Marien Milieu ook een constante aandacht te zijn voor activiteiten van stakeholders, de eventuele rol die de federale overheid kan opnemen om deze activiteiten te ondersteunen en de specifieke vragen of noden die door stakeholders zelf geformuleerd worden. Kennis van de activiteiten van stakeholders en deelname aan bepaalde evenementen zijn immers essentieel om tot een goede verstandhouding en regelmatige contacten te komen.

LAND-ZEE INTERRACTIE

In België zijn er mariene en terrestrische Natura 2000-gebieden met een gemeenschappelijke grens. Zo grenst het mariene habitatrichtlijngebied 'Vlaamse Banken' aan bepaalde delen van het Vlaamse Habitatrichlijngebied 'Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin', het mariene vogelrichtlijngebied SBZ3 grenst dan weer aan het Vlaamse vogelrichtlijngebied 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Het lijkt dan ook bijzonder interessant om voor deze gebieden te werken rond de interacties tussen land en zee en zich toe te spitsen op de ecologische gradiënt "duinen – strand – zandbank". Er wordt algemeen erkend dat het belangrijk is deze gradiënt in rekening te brengen bij het ontwikkelen van het beleid, maar afstemming en overleg met betrekking tot het beheer van deze sites is er op dit moment niet of nauwelijks.

Ook voor een aantal vogelsoorten en voor zeezoogdieren, is het belangrijk om tot overleg en samenwerking te komen. Zo is er voor de zeehonden een IHD geformuleerd die streeft naar de toename

van het aantal en de oppervlakte van de rustplaatsen en een afnemende trend in de verstoring ervan. Gezien deze rustplaatsen zich hoofdzakelijk op de stranden en havens bevinden zal voor de realisatie van deze IHD sowieso overleg en samenwerking met de bevoegde Vlaamse overheden en betrokken gemeentes vereist zijn.

Aanvullende maatregel	***Natura 2000***
Samenwerking rond land-zee interactie met bevoegde overheden & stakeholders	

De kust bestaat uit een aaneenschakeling van zandbanken, de intertidale zone, het nat-zand, het droog-zand, de duinvoet, de duinen, de duinpolderovergang en de open polder. In elk van deze zones zijn er unieke stukken natuur die beschermd worden onder Natura 2000 en elke zone heeft wel een invloed en impact op de zee-strand-polder gradiënt.

Afstemming, op vlak van beheer van de beschermde gebieden en soorten of betreffende de impact van de activiteiten op de beschermde gebieden en soorten over de verschillende stukken heen, die ook de land-zee grens overschrijdt, is er nauwelijks.

Gezien de verdeling van de bevoegdheden binnen België, is dit bovendien ook niet evident en vaak complex.

Oorspronkelijk was er in het Life BNIP project aangegeven dat er binnen de beheerplannen ook specifiek aandacht zou zijn voor de land-zee interactie en de bevoegdheidsverdeling tussen Vlaanderen en de federale overheid om tot een geïntegreerd beleid te kunnen komen. Bij het uitwerken van de beheerplannen bleek echter dat het echter dat er in de eerste plaats discussie en afstemming vereist was. Er werd bijgevolg beslist om de samenwerking rond land-zee interactie als maatregel in het voorliggende beheerplan op te nemen.

Als een aanzet voor toekomstige samenwerking werd op 13 oktober 2017 een werkvergadering rond bestaande land-zee interacties, knelpunten, oplossingsrichtingen, ... Met geïnteresseerde experts van de verschillende overheden en stakeholders georganiseerd. Er werd nagedacht over hoe het best rond de land-zee interactie gewerkt kan worden, waar zich eventuele knelpunten bevinden en welke maatregelen genomen kunnen worden om de natuurlijke interacties te ondersteunen.

Op basis van deze werkvergadering zal tegen eind 2017 een rapport opgesteld worden, dat kan dienen als basis om verder te werken rond dit thema.

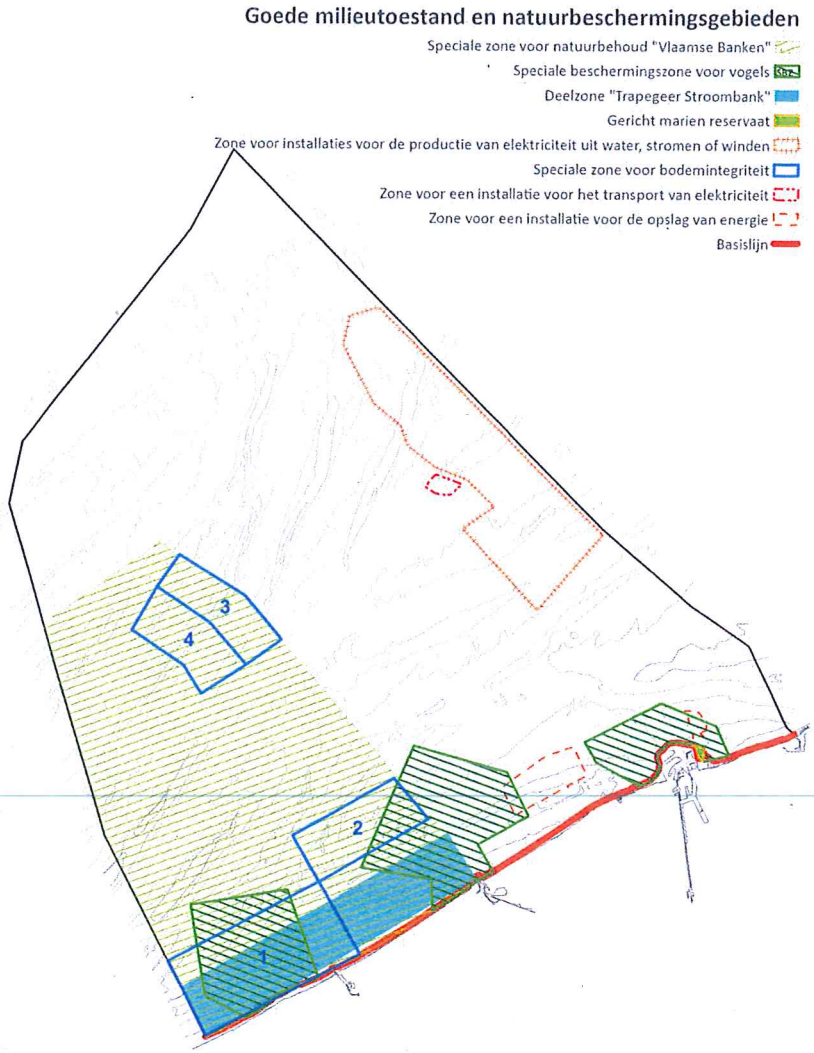
Gezien hun ervaringen rond Integrated Coastal Management, hun goede contacten met de verschillende stakeholders en hun ervaring met coördinatie rond een aantal kustgeboden onderwerpen in het verleden, werd de provincie West-Vlaanderen gevraagd in te staan voor de organisatie van deze werkvergadering.

De organisatie gebeurde in opdracht van de federale overheid en werd ondersteund door het LIFE BNIP project.

7.2 Maatregelen binnen de Vlaamse Banken, SBZ1 &SBZ2

Gezien de overlap tussen het habitatrichtlijngebied 'Vlaamse Banken' en de vogelrichtlijngebieden SBZ1 en SBZ2 (fig. 3) werden gezamenlijke IHD's voor dit deze gebieden geformuleerd en zullen ook de maatregelen binnen deze gebieden samen genomen worden .

Figuur 3 : kaart betreffende de goede milieutoestand en natuurbeschermingsgebieden

BESTAANDE VERBODSBEPALINGEN

Reeds bij het aanwijzen van de mariene beschermde gebieden werden een aantal verbodsbepalingen aangenomen (KB van 14 oktober 2005), die ook zijn opgenomen in het MRP. Deze bepalingen zijn opgenomen in Fiche 7 van het KRMS maatregelenprogramma.
De verbodsbepalingen 7A tot 7C werden ingesteld om verstoring van de te bescherming vogelsoorten te voorkomen. Deze maatregelen zijn nog steeds belangrijke beschermingsmaatregelen voor de aanwezige vogelsoorten.
De verbodsbepaling 7D dient ter bescherming van het habitattype 1110.

FICHE 7	***Maatregelenprogramma KRMS***
Verboden activiteiten binnen de mariene beschermde gebieden :	
7A. Verbod doorvaart van hogesnelheidsvaartuigen behoudens in uitzonderlijke omstandigheden en oefeningen met helikopters op minder dan 500 ft in SBZ-V1 en SBZ-V2 in de periode van 1 december tot 15 maart	
7B. Verbod watersportwedstrijden in SBZ-V1 en SBZ-V2 in de periode van 1 december tot 15 maart	
7C. Verbod activiteiten van burgerlijke bouwkunde, industriële activiteiten en activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen binnen alle mariene beschermde gebieden tenzij een passende beoordeling aantoont dat de geplande activiteit geen significante impact heeft op de marine beschermde gebieden.	
7D. Het storten van baggerspecie en inerte materialen van natuurlijke oorsprong binnen de deelzone Trapegeer-Stroombank tenzij een passende beoordeling aantoont dat de geplande activiteit geen significante impact heeft op de marine beschermde gebieden.	
Verboden activiteiten binnen de marine beschermde gebieden volgens KB van 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan.	

STORTEN VAN BAGGERSPECIE EN ZANDWINNING

Voor het storten van baggerspecie en inerte materialen werden in het MRP gebieden duidelijk afgebakend in het BNZ. Twee van deze gebieden bevinden zich in Natura 2000-gebied; één in de zone van de Vlaamse Banken en een tweede binnen SBZ2 (zie figuur 1). Binnen deze zones kan het storten van baggerspecie plaatsvinden indien voldaan is aan de voorwaarden opgenomen in Fiche 5 van het maatregelenprogramma KRMS.

FICHE 5	***Maatregelenprogramma KRMS***
Voorwaarden en beperkingen storten baggerspecie:	
5A. Zonering: Afbakening van zones voor storten baggerspecie	
Het beheer van baggerspecie is een gemengde bevoegdheid geregeld in het Samenwerkingsakkoord van 06/09/2000 (BS21.09.00); het baggeren van de havens en de maritieme toegangswegen is een bevoegdheid van de Afdeling Maritieme Toegang, het terugstorten van de baggerspecie vereist een vergunning van de federale overheid.	
Deze activiteit is, indien uitgevoerd door de Vlaamse overheid, niet MER-plichtig volgens de MMM-wet 20/01/1999 (art. 28), maar wel gebonden aan de aflevering van een machtiging. De procedure voor bekomen van een machtiging, is bepaald bij het KB van 12 maart 2000. Deze machtiging heeft betrekking op de kwaliteit en kwantiteit van de te storten baggerspecie. De vijfjaarlijkse machtigingen tot storten van baggerspecie in de Noordzee is gebonden aan de uitvoering van een onderzoeks- en monitoringsprogramma.	

De Minister of Staatssecretaris bevoegd voor het marien milieu verleent de machtiging voor storten van baggerspecie in zee (5 officiële stortlocaties) op basis van KB 12/03/2000 zoals gewijzigd bij KB van 18 oktober 2013.
5B. De in zee te storten baggerspecie dient te voldoen aan sedimentkwaliteitscriteria (SQC's)
De BMM staat in voor het onderzoek en advies van de verlening machtiging voor het storten van baggerspecie en het opstellen van de sedimentkwaliteitscriteria. De in zee te storten baggerspecie dient te voldoen aan sedimentkwaliteits-criteria (SQC's) en storten mag enkel in bepaalde zones. De wijze waarop baggerspecie in België wordt beheerd is volledig conform de internationale verplichtingen voor het storten van afval die voortvloeien uit het OSPAR-Verdrag inzake de voorkoming van de verontreiniging van de zee .

Naast het storten van baggerspecie is ook zandwinning een bestaande activiteit binnen de Vlaamse Banken die een belangrijke impact kan hebben op de beschermde habitats. Om de impact van zandwinning te beperken en binnen aanvaardbare grenzen te houden, bestaan er al een aantal maatregelen die opgenomen zijn in Fiche 4 van het maatregelenprogramma KRMS.

FICHE 4	***Maatregelenprogramma KRMS***
Voorwaarden en beperkingen zandwinning:	
4A. Zonering: Afbakening van zones voor extractieactiviteiten 4B. Periodieke sluiting van zones: De totale ontginningsdiepte mag niet dieper gaan dan 5 meter beneden het referentieniveau. 4C. Voorwaarde vergunning: toegekende maximale ontginningsvolumes	
De Dienst Continentaal Plat van de FOD Economie beheert de concessies (nieuwe concessieaanvragen, verlenging of uitbreiding concessies, bepalen ontginningsvolumes) (wet 13/06/1969 + KB 01/09/2004) De milieueffectbeoordeling (KB 01/09/2004) wordt opgesteld door de BMM, die advies geeft aan de Minister voor de Noordzee, die op zijn beurt een bindend advies overmaakt aan de Minister van Economie. Indien er mogelijks significante effecten kunnen optreden op de mariene beschermde gebieden dient eveneens passende beoordeling opgesteld te worden) door de BMM (KB 27/10/2016). Wanneer de passende beoordeling mogelijk significante effecten ten gevolge van de zandwinning uitsluit kan de Minister voor de Noordzee een Natura 2000-vergunning verlenen. Per opeenvolgende periode van 5 jaar mag er in de controlezones door het geheel van de concessiehouders maximaal een volume van 15 miljoen m^3 ontgonnen worden. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de volumes ontgonnen voor uitzonderlijke projecten, met uitzondering van deze ontgonnen in het habitatgebied (controlezone 2). In het habitatgebied is er een verbod op grindwinning, het ontginningsvolume is er gelimiteerd en vermindert bovendien elk jaar met 1% (Art 6 §2 van het KB van 20 maart 2014).	
4D. Voorwaarden vergunning: jaarlijkse vergoeding voor monitoringsactiviteiten (afhankelijk van het gewonnen volume en de sedimentsoort (zand/grind/zand uit zone 3)) 4E. Monitoring en inspectie	
De inspectie van de extractieactiviteiten gebeurt door middel van de verwerking van de maandelijkse aangiftes, de registers aan boord van de ontginningsvaartuigen en de automatische registreertoestellen (black box). De overheid gebruikt de concessievergoedingen voor het continue onderzoek naar de impact van de exploitaties op het mariene milieu.	

Naast deze voorwaarden en beperkingen werden in het MRP twee bijkomende maatregelen voorzien met betrekking tot zandwinning namelijk het herdefiniëren van de sectoren in zone 2 (6B) en de herziening van de ontginningsvolumes (6C).

FICHE 6	*Maatregelenprogramma KRMS*
Maatregelen uit het Marien Ruimtelijk Plan (enkel diegene die een rechtstreekse link hebben met descriptoren):	
6B. Herdefiniëring sectoren in zone 2 (zandwinning)	
De sectoren van zone 2 moeten geherdefinieerd worden teneinde enerzijds een veiligheidszone rond het nieuwe ankergebied te eerbiedigen en anderzijds de grindgebieden tussen de banken uit te sluiten.	
6C. Herziening ontginningsvolumes (zandwinning)	
Om het habitatgebied te beschermen, wordt, naast het verbod om grind te winnen in zone 2, het ontginbaar volume in deze zone jaarlijks verminderd worden met 1% gedurende de periode van dit marien ruimtelijk plan. Als basis wordt het ontginbaar volume in zone 2 vastgelegd op 1.680.000 m^3, de gemiddelde waarde van de ontgonnen volumes in de periode 2009-2013.	

VISSERIJ

Bij het opstellen van het MRP werd er gestreefd naar een vermindering van de bodemberoering in het kader van de KRMS en de implementatie van effectieve beschermingsmaatregelen binnen de mariene beschermde gebieden.
Om de algehele bodemintegriteit te verbeteren en bovendien enkele gevoelige habitats binnen de "Vlaamse Banken' de kans te geven tot herstel, werd ernaar gestreefd om het gebruik van de meest gevoelige zones aan beperkingen te onderwerpen.

De visserij is een activiteit met een belangrijke fysieke impact op de bodem en de aanwezige habitats binnen het BNZ. Daarom werden binnen het MRP een aantal maatregelen opgenomen betreffende de recreatieve en professionele visserij.

FICHE 6	*Maatregelenprogramma KRMS*
Maatregelen uit het Marien Ruimtelijk Plan (enkel diegene die een rechtstreekse link hebben met descriptoren):	
6E. Beperkingen bodemberoerende visserij in 'Vlaamse Banken' gebied (zowel commerciële als recreatieve visserij) + Monitoring van de bodembeschermingszones (opgenomen in monitoringsprogramma voor de KRMS)	
In het Art. 6§1 van het KB tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan van België (20/03/2014) werden volgende beperkingen voor bodemberoerende visserij in het 'Vlaamse Banken' gebied opgenomen: ✓ Zone 1: rolsloffen verplicht bestaande kustvisserij + zeeflap garnaalvisserij; nieuwe vaartuigen niet-bodemberoerende technieken ✓ Zone 2: niet-bodemberoerende technieken + testzone alternatieve bodemberoerende technieken ✓ Zone 3: verbod bodemberoerende visserij ✓ Zone 4: testzone voor milieuvriendelijkere bodemberoerende visserij Volgens Art. 6§3 van het KB van 20/03/2014 wordt de visserij binnen de zone van 4,5 zeemijlen van de kust verboden voor de vissersvaartuigen met een bruto tonnenmaat van meer dan 70 BT. Deze zone wordt gemeten vanaf de basislijn vanwaar de breedte van de territoriale zee van België wordt bepaald. Deze maatregelen werd ingevoerd om de bodemintegriteit te garanderen. Volgens Art. 15§ 2 van het KB van 20/03/2014 is er een verbod op bodemberoerende sportvisserij in het gehele gebied van de Vlaamse Banken (uitzonderingen: kruien en garnaalvisserij zoals vermeld in Art 15 §2 van het MRP). ***Gezien de uitkomst van de gevoerde onderhandelingen met de betrokken lidstaten in het kader van het GVB is de maatregel zoals hierboven gedateerd. De actuele situatie betreffende deze maatregel wordt hieronder toegelicht.***	

In het MRP werd binnen het habitatrichtlijngebied 'Vlaamse Banken' in 4 zones (zie figuur 2) afgebakend waarin maatregelen voorzien om enerzijds alternatieve, duurzame visserij te stimuleren en anderzijds het milieu beter te beschermen en toe te laten dat de aanwezige habitats zich herstellen.
Gezien deze maatregelen betrekking hebben tot visserij vallen ze onder het GVB. Hierdoor dienen deze maatregelen door de Europese Commissie bekrachtigd te worden door middel van een Delegated Act vooraleer ze effectief van kracht worden voor alle betrokken lidstaten.

Eind 2015 startten de onderhandelingen met alle betrokken lidstaten. Een nauwe samenwerking tussen de federale overheid en de Vlaamse dienst Zeevisserij (Departement Landbouw en Visserij, Afd. Landbouw en Visserijbeleid) was hiervoor noodzakelijk vermits zij binnen België bevoegd zijn voor het visserijbeleid. Ter ondersteuning van deze onderhandelingen werd een achtergronddocument opgesteld en voorgelegd aan de betrokken lidstaten: "Proposal for a set of the fisheries management measures in Belgian waters – Description of a set of fisheries measures proposed to achieve a 'good environmental status' of the marine waters in the Belgian part of the North Sea. (Belgische Staat & Vlaamse Overheid, 2016)".

Vervolgens werd gewerkt aan een Joint Recommendation betreffende de 4 bodembeschermingszones, die uiteindelijk op 28 februari 2017 werd ingediend bij de Europese Commissie.

Het voorstel voor de maatregelen in de 4 zones ondergingen tijdens de onderhandelingen enkele wijzigingen en zijn in de Joint Recommendation als volgt geformuleerd:

- In zone 1 (kustvisserij) geldt dat de bestaande kustvisserij alle visserij-activiteiten kan voortzetten op voorwaarde dat er rolsloffen worden toegepast op het vistuig. Voor de garnaalvisserij is de zeeflap verplicht. Bestaande vaartuigen kunnen vervangen worden. Nieuwe vaartuigen mogen het gebied bevissen met niet-bodemberoerende technieken. Dit betekent dat vaartuigen die nog niet actief waren in dit gebied geen bodemberoerend tuig mogen gebruiken.
- In zone 2 is enkel niet bodemberoerend vistuig toegestaan. Daarenboven kan het testen van alternatieve technieken worden toegestaan door een systeem van vergunning. Er is een overgangsperiode van drie jaar ingesteld tijdens dewelke bestaande visserijtechnieken nog zijn toegelaten in deze zone.
- In zone 3 zijn enkel niet bodemberoerende vistuigen en Deense seining toegelaten.
- In zone 4 zijn enkel niet bodemberoerende vistuigen en Deense seining toegelaten. Daarenboven kan het testen alternatieve technieken worden toegestaan door een systeem van vergunning. Er is een overgangsperiode van drie jaar ingesteld tijdens dewelke bestaande visserijtechnieken nog zijn toegelaten in deze zone.

Tijdens de onderhandelingen werd er geen consensus bereikt betreffende de vermelde kustmaatregel die stelt dat visserij binnen de zone van 4,5 zeemijlen van de kust verboden voor de vissersvaartuigen met een bruto tonnenmaat van meer dan 70 BT. De maatregel werd bijgevolg niet opgenomen in de Joint Recommendation. Deze maatregel is momenteel wel reeds van kracht binnen een zone van 3 zeemijlen en er wordt momenteel nagegaan of er verdere stappen ondernomen zullen worden om deze bestaande maatregel uit te breiden tot 4,5 zeemijl zoals voorzien in het MRP.

Na indiening van de Joint Recommendation heeft de Europese Commissie 3 maanden de tijd om tot een Delegated Act te komen. Deze werd bijgevolg verwacht tegen juni 2017 maar was begin 2018 (bij het aannemen van deze beheerplannen) nog niet beschikbaar.

Sportvisserij is in het hele natuurgebied "Vlaamse banken" toegelaten voor zover ze de bodem niet beroert, mits enkele uitzonderingen voor de bestaande recreatieve garnaalvisserij te paard en voor kruien.

De vermelde visserijmaatregelen werden opgenomen in het MRP, maar hierin werd niet expliciet voorzien in controle, handhaving en monitoring van deze gebieden. Deze zaken zijn echter wel noodzakelijk om de maatregelen te kunnen afdwingen en nadien ook het effect te kunnen evalueren. Na de gap-analyse uitgevoerd in het kader van het maatregelenprogramma voor de KRMS werden deze ook als maatregelen voorgesteld in fiche 26, maatrelen 26B en 26C. Ook voor het behalen van de IHD's betreffende habitattype 1110 'Permanent met zeewater overspoelde zandbanken' en habitattype 1170 'Riffen' (*Lanice conchilega*-aggregaties en grindbedden) binnen het gebied 'Vlaamse Banken' is de controle op de beperkingen voor de visserij in de bodembeschermingszones van belang.

FICHE 26	***Maatregelenprogramma KRMS***
Controle en handhaving vaar- en visverbod + Monitoring bodembeschermingszones	
26B. Controle beperkingen voor visserij binnen de bodembeschermingszones	
Korte beschrijving	In het Marien Ruimtelijk Plan (KB 20/03/2014) worden binnen het SBZ-H 'Vlaamse Banken' vier bodembeschermingszones gedefinieerd met specifieke voorwaarden voor de professionele visserij: Deze visserij beperkende maatregelen in de 4 voorgestelde zones werden reeds vastgelegd in een KB, maar zijn momenteel ook het onderwerp van een formele procedure om deze eveneens binnen het Europees kader te bekrachtigen. De controle op naleving van deze beperkingen dient uitgevoerd te worden ter plaatse, op zee. Gelijkaardige inspecties (waarbij onder meer het vistuig gecontroleerd wordt) worden op heden reeds uitgevoerd door de Dienst Zeevisserij (in samenwerking met andere kustwachtpartners). In 2016 werden 61 effectieve boardings gedaan tijdens een totaal van 32 zeedagen visserijwacht op zee. Er wordt aangenomen dat controle van de beperkingen binnen de bodembeschermingszones 30 extra inspectiedagen vereist (ervan uitgaande dat een aantal van de reeds voorziene inspectiedagen eveneens – ten minste gedeeltelijk – aangewend kunnen worden voor controles ter hoogte van de bodembeschermingszones). Bij deze controles dient specifiek aandacht uit te gaan naar het type vistuig aangewend binnen de diverse bodembeschermingszones. Schepen van Defensie staan ter beschikking voor Dienst Marien Milieu gedurende 50 dagen per jaar. Bijgevolg is er geen operationele kost voor de scheepstijd. Binnen het kader van het Marien Ruimtelijk Plan zijn ook de overheidsdiensten die bevoegd zijn voor de handhaving van de MMM-wet (20/01/1999) bevoegd voor het toezicht hierop. De betrokken diensten zijn de Dienst Zeevisserij, Scheepvaartpolitie, Dienst Marien Milieu, Defensie (Marine), BMM, FOD Economie, Scheepvaartcontrole. Bij vaststelling van overtredingen dient een proces-verbaal opgesteld te worden.

	Naast controle met inspectieschepen op zee, kan mogelijks eveneens gebruik gemaakt worden van het luchttoezicht dat momenteel onder meer uitgevoerd wordt voor observatie van olievervuiling. Er werd berekend dat de extra personeelskost voor de effectieve uitvoering van de inspecties door de dienst Zeevisserij (Vlaamse overheidskost – Landbouw en Visserij) ongeveer 8.850 Euro bedraagt en deze werd voorzien in het nationale budget. De implementatie van deze controlemaatregel was voorzien vanaf 2016 maar wordt momenteel uitgesteld tot de voorgestelde visserijbeperkende maatregelen bekrachtigd worden door de Europese Commissie in een Delegated Act.
26C. Monitoring bodembeschermingszones	
Korte beschrijving	In het Marien Ruimtelijk Plan worden binnen het SBZ-H 'Vlaamse Banken' vier bodembeschermingszones voorzien om de transitie naar passieve en alternatieve bodemberoerende technieken te testen en mogelijk te maken (zie ook fiche 26B).[1] Daarnaast werd voorgesteld het verbod op vissen met vissersvaartuigen > 70 BT binnen de driemijlszone uit te breiden naar 4,5 zeemijlen voor de gehele kustzone. Om te weten wat het effect is van de invoering van deze zones, met hun specifieke voorwaarden voor de professionele visserij, dient na effectieve aanname van de maatregelen monitoring uitgevoerd te worden ter hoogte van de bodembeschermingszones. Op basis van de resultaten van de monitoring kan het nodig geacht worden om de voorwaarden binnen de zones aan te passen, of de zones te herdefiniëren. Monitoring is een bevoegdheid van de BMM en er wordt aangenomen dat deze monitoring gecombineerd kan worden met het geplande monitoringsprogramma in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Voor de monitoring worden jaarlijkse staalnames voorzien waarbij per bodembeschermingszone vier tracks bemonsterd zullen worden. Daarenboven dienen ter vergelijking eveneens stalen genomen te worden in een zone buiten de bodembeschermingszones. De totale jaarlijkse monitoringskost werd berekend op maximaal 100.000 Euro en werd voorzien in de nationale financiering. De implementatie was voorzien van 2016. Momenteel wordt een studie afgerond om de huidige toestand (T0) in deze zones te bepalen. Toekomstige monitoringsresultaten zullen steeds vergeleken worden met deze T0-situatie. Verdere implementatie van de monitoring zal pas uitgevoerd worden na de effectieve bekrachtiging van de visserij beperkende maatregelen door de Europese Commissie.

Gezien het belang van deze maatregelen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen betreffende zowel de harde als zachte substraten binnen het habitatrichtlijngebied de Vlaamse Banken

[1] De regionale onderhandelingen over deze visserijmaatregelen zijn nog lopende op het moment van de goedkeuring van het maatregelenprogramma. Afhankelijk van de uitkomst van deze onderhandelingen zal bepaald worden of deze maatregel nog relevant is.

zullen deze maatregelen en de daaraan verbonden acties vanuit Natura 2000 ook actief ondersteund worden.

HERSTELMAATREGELEN

Grindbedden vormen een belangrijk habitattype binnen de Vlaamse Banken; ze worden algemeen erkend als gebieden met een bijzondere ecologische waarde. Ze herbergen een rijke fauna en flora die voor het BNZ voor het eerst beschreven werd door Gustave Gilson. Door grindwinning in het verleden en door de voortdurende visserijdruk is een deel van de grindbedden verdwenen en is de oorspronkelijke fauna sterk verarmd. Een tiental jaar geleden werden er echter een aantal relict zones ontdekt waar nog typische soorten aanwezig zijn. Deze relict zones bevestigen een mogelijk herstel van de typische fauna van grindbedden binnen het BNZ.

Op basis van deze gegevens werd in het kader van het maatregelprogramma KRMS de nood erkend om de grindbedden extra te beschermen en indien mogelijk zelfs te herstellen. Hiervoor werden 2 bijkomende maatregelen uitgewerkt namelijk het verbod op weghalen van stenen/grind en een test naar het mogelijke herstel van grindbedden.

FICHE 25	***Maatregelenprogramma KRMS***
Behoud en herstel grindbedden	
25A. Verbod op weghalen stenen/grind	
Korte beschrijving	Binnen het BNZ dient een verbod ingesteld te worden op het weghalen, verplaatsen en aan land brengen van stenen en grind afkomstig van de zeebodem (tenzij vergunning). Er dient onderzocht te worden of de bestaande regelgeving (zand- en grindconcessie, mariene ruimtelijk planning, Natura 2000, etc.) al voldoet aan dit verbod. De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu – Dienst Marien Milieu zal optreden al coördinator voor deze actie maar ook de FOD Economie, Dienst Continentaal Plat, de BMM en de Dienst Zeevisserij zullen betrokken worden.
	In de eerste plaats is deze maatregel gericht op de visserij. Tijdens de activiteiten komen accidenteel stenen in de netten terecht, waarna deze stenen aan land gebracht worden om te voorkomen dat ze opnieuw opgevist worden. Dit zorgt voor een geleidelijke degradatie van de grindbedden. Het verbod op weghalen van grind of andere stenen moet daarenboven ook door alle andere sectoren gerespecteerd worden (o.a. bij de aanleg van kabels). Over de manier waarop dit verbod ingevoerd kan worden zal politiek overleg en eventueel ook politieke besluitvorming (opmaak verbodsbepaling, overleg Vlaamse overheid – Landbouw en Visserij) vereist zijn. Er wordt aangenomen dat dit uitgevoerd kan worden binnen het huidige werkingsbudget. Gekoppeld aan het invoeren van een verbod op het weghalen van stenen/grind, dient handhaving van de verbodsbepaling voorzien te worden (gekoppeld aan de bestaande controles en inspecties). Er wordt verondersteld dat de controle op het aan land brengen van stenen kan gebeuren binnen de bestaande inspecties van de zeevisserij of m.a.w. binnen het bestaande budget. De toestand van de grindbedden in het SBZ-H 'Vlaamse Banken' wordt opgevolgd binnen het monitoringsprogramma in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Er is bijgevolg geen bijkomende kost voor monitoring.

25B. Test naar herstel van grindbedden	
Korte beschrijving	Door vissers werden in het verleden tal van stenen verwijderd van de zeebodem. Het specifieke habitat van de grindbedden kan worden hersteld door in specifieke zones grind te storten. Ook grotere stenen kunnen hierbij gebruikt worden. In het Actieplan Zeehond[2] wordt deze maatregel reeds voorgesteld, binnen de windmolenzone. Als bijkomende maatregel wordt het storten van grind als test binnen SBZ-H Vlaamse Banken voorgesteld, in een testzone van 1 ha, bij voorkeur binnen de bodembeschermingszone 3 van het Marien Ruimtelijk Plan (KB 20/03/2014). De toestand van de grindbedden in het SBZ-H 'Vlaamse Banken' wordt opgevolgd binnen het monitoringsprogramma in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Deze maatregelen zijn van essentieel belang voor het herstel en behoud van de grindbedden en het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. In het maatregelenprogramma KRMS wordt voorzien dat de coördinatie van deze maatregelen gebeurt door de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, dienst Marien milieu en dat de implementatie voor 2020 gerealiseerd wordt.

Het verbod op weghalen van stenen / grind in de Vlaamse Banken staat reeds vermeld in het Koninklijk Besluit van 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan en zal opnieuw opgenomen worden in het volgende MRP.

Omtrent de test naar herstel van 1ha grindbed werd er in eerste instantie een voorstudie gevoerd, die volgende technische elementen onderzocht:

- de hydrodynamische eigenschappen van de locatie moeten dusdanig zijn dat verzanding vermeden wordt;
- de meest ideale biologische omstandigheden moeten nagestreefd worden, zodanig dat de biologische waarde van de habitat zo hoog mogelijk wordt. Bijvoorbeeld het tijdstip waarop de restauratie plaats vindt, de geografische spreiding van het harde substraat, het type substraat, ... zijn hier van belang;
- de ecologische impact volgend uit het beschikbaar maken van het harde substraat, grotendeels bepaald door de keuze van oorsprong van dit harde substraat, moet aanvaardbaar zijn;
- de zone moet gevrijwaard worden van bodemberoerende activiteiten en eventueel andere stressfactoren die het ontwikkelen van de habitat bemoeilijken.

Na afronden van deze voorstudie werd een concept van grindbed vastgelegd, evenals aanbevelingen omtrent monitoring. De aanleg van 1 ha grindbed is op heden in aanbesteding en zal uitgevoerd worden binnen bodembeschermingszone 3 van het Marien Ruimtelijk Plan, maar pas nadat het verbod op bodemberoerende visserij binnen deze zone bekrachtigd is door een Delegated Act. De voorstudie geeft immers duidelijk aan dat de kans op welslagen van dit project beduidend groter wordt wanneer de voorgestelde visserijmaatregelen juridisch afdwingbaar worden.

[2] Actieplan Zeehond - van defensief naar offensief milieubeleid in de Noordzee. Een initiatief van de minister van de Noordzee, Johan Vande Lanotte - juni 2012.

7.4 SBZ3

BESTAANDE VERBODSBEPALINGEN

Reeds van bij het aanwijzen van de Vogelrichtlijngebieden werden een aantal verbodsbepalingen aangenomen (KB van 14 oktober 2005). Deze bepalingen zijn opgenomen in Fiche 7 van het KRMS maatregelenprogramma.
Voor SBZ3 zijn de verbodsbepalingen 7A en 7C van toepassing. Deze werden ingesteld om verstoring van de te bescherming vogelsoorten te voorkomen.

FICHE 7	***Maatregelenprogramma KRMS***
Verboden activiteiten binnen SBZ's	
7C. Verbod activiteiten van burgerlijke bouwkunde, industriële activiteiten en activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen binnen alle 'mariene beschermde gebieden voor zover deze niet onderworpen zijn aan een passende beoordeling	
Verboden activiteiten binnen de marine beschermde gebieden volgens KB van 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan.	

Het Vogelrichtlijngebied SBZ3 is vooral belangrijk voor de bescherming van een aantal vogelsoorten waaronder de grote stern, de visdief, de dwergstern en de fuut. In de wetenschappelijke studie van Degraer et al (2010) werd voor alle te beschermen soorten de staat van instandhouding bepaald. Verschillende vogelsoorten waaronder de grote stern, de dwergstern en de visdief werd een matig ongunstige populatie omvang en een matig ongunstig toekomstperspectief vastgesteld.

Behalve in het geval van de zwarte zee-eend is dit steeds het gevolg van factoren die intrinsiek zijn aan het broedgebied en die geen verband houden met het leefgebied in het BNZ. Gezien deze broedgebieden volledig buiten de bevoegdheid van de Federale overheid vallen kunnen hiervoor geen maatregelen voorgesteld worden. Voor het BNZ wordt gestreefd naar minstens het behoud van de huidige situatie.

De algemene Natura 2000-maatregelen beschreven onder punt 7.1 en de bovenvermelde verbodsbepalingen worden momenteel als voldoende beschouwd.

7.5 Maatregelen van belang voor soortenbescherming

Zoals reeds vermeld zijn voor de beschermde soorten in het BNZ niet enkel de aangewezen gebieden maar is het volledige BNZ van belang voor het behalen van de gunstige staat van instandhouding. Dit, in combinatie met de beperkte wetenschappelijke kennis, heeft ervoor gezorgd dat de meeste doelstellingen voor de beschermde soorten geformuleerd worden voor het volledige BNZ.

Belangrijk voor de bescherming van soorten is het Koninklijk Besluit van 21 december 2001 betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België. Dit besluit streeft ernaar de verstoring van de beschermde soorten tot een minimum te beperken.
Wanneer een beschermd dier onopzettelijk gevangen wordt, dient het onmiddellijk terug vrij gelaten te worden. Wanneer het dier echter gewond of gedood werd, dient de BMM verwittigd te worden. Voor gewonde dieren wordt verzorging voorzien.

De bruinvis, de grijze zeehond en de gewone zeehond zijn opgenomen in bijlage 1 van dit koninklijk besluit en de vermelde maatregelen zijn, naast enkele ander beschermingsmaatregelen, opgenomen in fiche 11 van het maatregelenprogramma.

FICHE 11	***Maatregelenprogramma KRMS***
Verbodsbepalingen voor warrelnetvisserij:	
11A. Verbod recreatieve warrelnetvisserij op zee	
KB Soortenbescherming 21/12/2001	
11B. Verbod strandwarrel- en kieuwnetten in de volledige Vlaamse strandzone	
Volgend op het principieel verbod door de Vlaamse Regering van 30 januari 2015 nam de Vlaamse regering op 13 maart 2015 definitief de beslissing om kieuw- en warrelnetten te verbieden in de strandzone ter bescherming van zeezoogdieren. Bedoeling is in eerste instantie de bescherming van de bruinvis. Besluit van 13 maart 2015 van de Vlaamse Regering houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren. (BS 25 maart 2015)	
11C. Verbod opzettelijke vangst en bijvangst walvisachtigen en zeehonden, verplichting om levende en niet gewonde dieren onmiddellijk vrij te laten en meldingsplicht	
Wet Marien Milieu (20/01/1999) (art 10 tot 14) en KB soortenbescherming 21/12/2001 (walvisachtigen, zeehonden, zeeschildpadden, steur, fint...)	

Hoewel recreatieve warrelnetvisserij beneden de laagwaterlijn reeds sinds 2002 verboden is (KB soortenbescherming 21/12/2001) was bijvangst van zeezoogdieren in staande wanten in ondiepe wateren met name in de strandzones nog een lange tijd een probleem. In het voorjaar van 2015 nam de Vlaamse Regering het besluit kieuw- en warrelnetten te verbieden in de strandzone ter bescherming van de zeezoogdieren.
In het maatregelenprogramma van de KRMS werd vastgesteld dat er ook voorzien dient te worden in de handhaving van dit verbod. Hiervoor is de maatregel 'controle en naleving verbod op recreatieve warrelnetvisserij op het strand' (fiche 24) in het maatregelenprogramma opgenomen.

FICHE 24	***Maatregelenprogramma KRMS***
Maatregelen ter beperking van bijvangst van zeezoogdieren in warrelnetten: controle naleving verbod op recreatieve warrelnetvisserij op strand	
Korte beschrijving	Hoewel recreatieve warrelnetvisserij beneden de laagwaterlijn reeds sinds 2002 verboden is (KB soortenbescherming 21/12/2001) kwam bijvangst van zeezoogdieren in war- en kieuwnetten nog steeds voor in ondiepe wateren, met name in de strandzones waar recreatieve strandvisserij beoefend werd (Vlaamse bevoegdheid). Op 13 maart 2015 nam de Vlaamse regering, op voordracht van minister Schauvliege, definitief de beslissing om kieuw- en warrelnetten te verbieden in de strandzone ter bescherming van zeezoogdieren. Bedoeling is in eerste instantie de bescherming van de bruinvis.. Besluit van 13 maart 2015 van de Vlaamse Regering houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren. (*BS* 25 maart 2015) De invoering van een algemeen verbod op het recreatief gebruik van strandwarrelnetten dient gekoppeld te worden aan een afdoende handhaving. Het toezicht op de naleving van de bescherming van soorten opgenomen in de bijlagen van het Soortenbesluit, waaronder ook de zeezoogdieren, wordt in eerste instantie uitgeoefend door de natuurinspectie van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). In een gezamenlijk overleg met de bevoegde instanties zal de uitvoering ervan afgesproken worden.

Naast de bedreigingen door bijvangst wordt er recent ook steeds meer aandacht besteed aan de verstoring van zeezoogdieren door onderwatergeluid. De bruinvissen blijken hier onder andere gevoelig voor te zijn.
Om ook deze vorm van verstoring te kunnen aanpakken en de impact te kunnen beperken zijn er in het maatregelenprogramma twee bijkomende maatregelen ingevoerd (Fiche 30 & 31).

FICHE 30	***Maatregelenprogramma KRMS***
Implementatie niet-technische maatregelen ter beperking van verstoring van zeezoogdieren tgv militaire activiteiten	
Korte beschrijving	Impulsgeluiden onder water kunnen een belangrijke impact hebben op de aanwezige zeezoogdieren (permanente of tijdelijke gehoorschade, gedragswijzigingen...). In het BNZ zijn de belangrijkste bronnen van impulsgeluiden de bouw van windparken (heien van funderingen), seismisch onderzoek en militaire activiteiten. De militaire activiteiten die impulsgeluiden onder water veroorzaken zijn enerzijds detonatie-oefeningen met oefenmijnen en anderzijds zijn er detonaties van gevonden munitie. Voor de bouw van windparken (heien van funderingen) en seismisch onderzoek bestaan reeds diverse voorwaarden binnen de verleende vergunningen en reglementeringen die tot doel hebben de kans op het optreden van verstoring van zeezoogdieren te beperken.

	De militaire sector valt op zich buiten de milieuwetgeving (conform de Wet Marien Milieu) en dient zich niet a priori te binden aan regels, maar is wel bereid om in de mate van het mogelijke mee te werken aan de bescherming van het mariene milieu. Er vindt op heden overigens reeds overleg plaats met de militaire sector. Bij dit overleg dient men te streven naar de opmaak van afspraken omtrent de toepassing van maatregelen ter beperking van de verstoring van zeezoogdieren ten gevolge van impulsgeluiden onder water. Mogelijke maatregelen worden beschreven in de discussienota van Degraer *et al.* (2011): vernietigen van springtuigen op land in plaats van in zee, voorzien van een afschriksysteem, uitstellen van vernietiging van mijnen bij waarnemingen van zeezoogdieren, tijdelijk verbod op ontploffingen tijdens perioden met hoge dichtheden van bruinvissen... In eerste instantie dient men minstens te streven naar de doorvoering van de niet-technische maatregelen (temporeel verbod op ontploffingen, uitstellen van vernietiging...). De effecten van deze maatregelen kunnen gemonitord worden binnen de bestaande monitoring in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS). In de 2de cyclus van de KRMS kan vervolgens geëvalueerd worden of de gehanteerde maatregelen afdoende zijn, en er eventueel noodzaak is tot bijkomende toepassing van meer technische maatregelen (gebruik van een afschriksysteem...).

In de bestaande maatregel wordt er vooral gefocust op de verstoring van zeezoogdieren. In het kader van Natura 2000 kunnen de militaire activiteiten ook een impact hebben op zeevogels. Bij het overleg dient bijgevolg niet enkel gekeken te worden naar verstoring van zeezoogdieren door onderwatergeluid maar ook verstoring van zeevogels ten gevolge van andere militaire activiteiten zullen aan bod moeten komen in het kader van Natura 2000. Dit aspect zal mee worden opgenomen in het overleg met de militaire sector.

FICHE 31	***Maatregelenprogramma KRMS***
Overleg en sensibilisering omtrent maatregelen binnen scheepvaart ter beperking onderwatergeluidseffecten op walvisachtigen	
Korte beschrijving	Het Marine Environment Protection Committee (MEPC) van IMO (International Maritime Organization) werkt in het kader van ASCOBANS momenteel aan internationale aanbevelingen voor de scheepvaart ter beperking van onderwatergeluidseffecten op walvisachtigen. Deze aanbevelingen zullen algemeen advies geven aan ontwerpers, constructeurs en operatoren van schepen. Eens deze aanbevelingen beschikbaar zijn, dient men in België te evalueren welke aanbevelingen opgenomen kunnen worden in nationale/regionale regelgeving, dit in overleg met de scheepvaartsector. De mogelijke invoering van regelgeving en de effectieve implementatie van aanbevelingen wordt voorzien binnen de 2de cyclus van de KRMS.

Er werd in aanloop van IWC 2016 (International Whaling Commission) een event georganiseerd in samenwerking met IFAW ter sensibilisering van deze problematiek. Het event bestond uit een filmvoorstelling 'Sonic sea' en een debat omtrent mitigatiemaatregelen.
Op heden zijn de gestelde aanbevelingen nog onder evaluatie en is de discussie omtrent het monitoren van 'ambient noise' nog lopende.

De sternen, de fuut, de roodkeelduiker en de zwarte zee-eend worden specifiek vermeld in bijlage 3 van het KB Soortenbescherming van 2001. Voor de fuut, de zwarte zee-eend en de roodkeelduiker dient verstoring van exemplaren of groepen in het BNZ vermeden te worden, in bijzonder in het winterhalfjaar (1 november tot 30 april). Voor de sternen is dan weer expliciet vermeld dat verstoring van de

broedplaatsen vanuit de zeegebieden tijdens de broedperiode (15 april tot 15 augustus) vermeden moet worden.
Het is voorzien om dit item op te nemen in de communicatie naar stakeholders en het grote publiek met als doel de betrokkenen hierover te sensibiliseren.

8 Lijst van afkortingen

ANB	Vlaams Agentschap voor Natuur en Bos
BEQI	Benthos Ecosystem Quality Index
BMM	Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee
BNZ	Belgisch deel van de Noordzee
BPc	Benthische bioturbatiepotentieel
CCIM	Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid
EKC	Ecologische kwaliteitscoëfficiënt
EMSA	European Maritime Safty Agency
EQS	Environmental quality standards
FAVV	Federaal agentschap voor de veiligheid van de voedselketen
GCT	Goede chemische toestand
GET	Goede ecologische toestand
GMT	Goede milieutoestand
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
ICES	International Council for the Exploration of the Sea
IHD	Instandhoudingsdoelstelling
IFAW	International Fund for Animal Welfare
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
IMO	International Maritime Organization
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
IWC	International Whaling Commission
KRMS	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
KRW	Kaderrichtlijn Water
MARPOL	International Convention for the Prevention of Pollution from Ships
MER	Milieueffectrapportage
MMM-wet	Wet ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België van 20 januari 1999
MRP	Mariene ruimtelijke planning
NOP	Nationaal Operationeel Programma voor de Belgische visserijsector

OPRC	International Convention on Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation
OSPAR JAMP	OSPAR Joint Assessment and Monitoring Program
OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
PAM	Passieve akoestische monitoring
PB	Passende beoordeling
SBZ	Speciale beschermingszone
SQC	Sediment quality criteria
TAC	Total allowable catch

9 Lijst van relevante wetgeving

9.1 Nationaal

Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (MMM-wet), *BS* 12 maart 1999.

Wet van 13 juni 1969 inzake de exploratie en de exploitatie van niet-levende rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat, *BS* 8 oktober 1969.

Koninklijk besluit van 27 september 1984 tot aanwijzing van de watergebieden van internationale betekenis, *BS* 31 oktober 1984 .

Koninklijk besluit van 12 maart 2000 ter definiëring van de procedure voor machtiging van het storten in de Noordzee van bepaalde stoffen en materialen, *BS* 4 april 2000.

Koninklijk besluit van 21 december 2001. betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 14 februari 2002.

Koninklijk besluit van 7 september 2003 houdende de procedure tot vergunning en machtiging van bepaalde activiteiten in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 17 september 2003.

Koninklijk besluit van 9 september 2003 houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het marine milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 17 september 2003.

Koninklijk Besluit van 1 september 2004 betreffende de voorwaarden, de geografische begrenzing en de toekenningsprocedure van concessies voor de exploratie en de exploitatie van de minerale en andere niet-levende rijkdommen in de territoriale zee en op het continentaal plat, *BS* 7 oktober 2004.

Koninklijk Besluit van 14 oktober 2005 tot instelling van speciale beschermingszones en speciale zones voor natuurbehoud in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 31 oktober 2005.

Koninklijk Besluit van 23 juni 2010 betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand, BS 13 juli 2010.

Koninklijk Besluit van 16 oktober 2012 tot wijziging van het koninklijk besluit van 14 oktober 2005 tot instelling van speciale beschermingszones en speciale zones voor natuurbehoud in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 05 november 2012.

Koninklijk Besluit van 13 november 2012 betreffende de instelling van een raadgevende commissie en de procedure tot aanneming van een marien ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden, BS 28 november 20

Koninklijk Besluit van 18 oktober 2013 tot wijziging van het koninklijk besluit van 12 maart 2000 ter definiëring van de procedure voor machtiging van het storten in de Noordzee van bepaalde stoffen en materialen, BS 13 november 2013.

Koninklijk Besluit van 26 december 2013 tot wijziging van het koninklijk besluit van 7 september 2003 houdende de procedure tot vergunning en machtiging van bepaalde activiteiten in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 14 januari 2014.

Koninklijk Besluit van 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan, *BS* 28 maart 2014.

Besluit van 13 maart 2015 van de Vlaamse Regering houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren, *BS* 25 maart 2015.

Koninklijk Besluit van 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden, *BS* 21 november 2016.

Ministerieel Besluit van 2 februari 2017 betreffende de aanname van instandhoudingsdoelstellingen voor de mariene beschermde gebieden. *BS* 14 februari 2017

Samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 tussen de federale Staat, het Vlaamse Gewest en het Brusselshoofdstedelijk Gewest met betrekking tot het internationaal milieubeleid, *BS* 13 december 1995.

9.2 Europees

Vogelrichtlijn (2009/147/EG) – Richtlijn 2009/147/EG van 30 november 2009 van het Europees Parlement en de Raad inzake het behoud van de vogelstand.

Habitatrichtlijn (92/43/EG) - Richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992 van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) – Richtlijn 2000/60/EG van 23 oktober 2000 van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid.

Kaderrichtlijn Mariene Strategie (2008/56/EG) – Richtlijn 2008/56/EG van 17 juni 2008 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het beleid ten aanzien van het mariene milieu.

Richtlijn Maritieme Ruimtelijke Planning (2014/89/EU) – Richtlijn 2014/89/EU van 23 juli 2014 tot de vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke planning.

Verordening (EU) Nr. 1380/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2013 inzake het gemeenschappelijk visserijbeleid, tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 1954/2003 en (EG) nr. 1224/2009 van de Raad en tot intrekking van Verordeningen (EG) nr. 2371/2002 en (EG) nr. 639/2004 van de Raad en Besluit 2004/585/EG van de Raad.

Besluit (2010/477/EU) van de Commissie van 1 september 2010 tot vaststelling van criteria en methodologische standaarden inzake de goede milieutoestand van mariene wateren.

9.3 Internationaal

Ramsar-Conventie – Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels van 2 februari 1971, *United Nations Treaty Series*, vol. 996, 246.

OSPAR-verdrag – Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan van 22 september 1992, *United Nations Treaty Series,* vol. 2354, 67.

10 Lijst van geciteerde documenten

Belgische Staat & Vlaamse Overheid 2016. Proposal for a set of the fisheries management measures in Belgian waters – Description of a set of fisheries measures proposed to achieve a 'good environmental status' of the marine waters in the Belgian part of the North Sea. Vlaams Instituut voor de Zee in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 110 pp.

Belgische Staat, 2012a. Initiële beoordeling voor de Belgische mariene wateren. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 8 lid 1a & 1b. BMM, Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 81 pp.

Belgische Staat, 2012b. Omschrijving van Goede Milieutoestand en vaststelling van Milieudoelen voor de Belgische mariene wateren. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 9 & 10. BMM, Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 34 pp.

Belgische Staat, 2012c. Socio-economische analyse van het gebruik van de Belgische mariene wateren en de aan de aantasting van het mariene milieu verbonden kosten. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 8, lid 1c. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 137 pp.

Belgische Staat, 2014. Monitoringsprogramma voor de Belgische mariene wateren. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 11. BMM, Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 31 pp.

Belgische Staat, 2016a. Stroomgebiedsbeheersplan voor de Belgische kustwateren voor de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) voor de periode van 2016-2021. Federale Overheid van België, 96 pp.

Belgische Staat, 2016b. Programma van maatregelen voor de Belgische mariene wateren. Kaderrichtlijn Mariene Strategie – Art 13. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 147pp.

Belgische Staat, 2016c. Integratie Instandhoudingsdoelstellingen en –maatregelen in he Marien Ruimtelijk Plan. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Brussel, België, 13pp.

Belgische Staat, 2016d. De omschrijving van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000 gebieden in het Belgische deel van de Noordzee - Habitat- en Vogelrichtlijn. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, DG Leefmilieu, Brussel, België: 38 pp

Degraer, S., U. Braeckman, J. Haelters, K. Hostens, T. Jacques, F. Kerckhof, B. Merckx, M. Rabaut, E. Stienen, G. Van Hoey, V. Van Lancker & M. Vincx, 2009. Studie betreffende het opstellen van een lijst

met potentiële Habitatrichtlijn gebieden in het Belgische deel van de Noordzee. Eindrapport in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu. Brussel, België. 93 pp.

Degraer, S., W. Courtens, J. Haelters, K. Hostens, T. Jacques, F. Kerckhof, E. Stienen & G. Van Hoey, 2010. Bepalen van instandhoudingsdoelstellingen voor de beschermde soorten en habitats in het Belgische deel van de Noordzee, in het bijzonder in beschermde mariene gebieden. Eindrapport in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu. Brussel, België. 132 pp.

Degraer, S., W. Courtens, J. Derweduwen, J. Haelters, K. Hostens, E. Stienen, S. Vandendriessche (2011). Discussienota structureel overleg Dienst Marien Milieu – Defensie. Eindrapport in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu. Brussel, België. 51 pp.

DG5 Leefmilieu, Dienst Marien milieu, 2009. Beleidsplannen Beschermde Mariene Gebieden in het Belgische Deel van de Noordzee. FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en leefmilieu, Brussel, België. 69 pp.

Haelters, J., F. Kerckhof, T. Jauniaux, M. Potin, B. Rumes and S. Degraer, 2016. Zeezoogdieren in België in 2014 [Marine mammals in Belgium in 2014]. Mareco rapport 16/1. 29 pp.

Haelters, J., L. Vigin, E.W.. Stienen, S. Scory, E. Kuijken, en T. Jacques, 2004. Ornithologisch belang van de Belgische Zeegebieden. Identificatie van mariene gebieden de in aanmerking komen als Speciale beschermingszones in uitvoering van de Europese Vogelrichtlijn. Bull. Kon. Belg. Inst. Natuurwetenschappen. Vol. 74. Suppl. 91 pp.

OSPAR, 2010. Guideline for monitoring marine litter on the beaches in the OSPAR Maritime area. OSPAR Commission, London, United Kingdom, 84pp .

Schoukens, H., L. Lecomte, A. Cliquet en P. Desmedt, 2012. Juridische ondersteuning voor de aanwijzing van mariene beschermde gebieden in uitvoering van de Europese en internationale regelgeving in het Belgische deel van de Noordzee, studie in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu - Dienst Marien Milieu. UGent, Gent, België, 261 pp.

Stienen, E.W.M., W. Courtens, M. Van de Walle, N. Vanermen and H. Verstraete, 2014. 40 jaar vogelstrandingen aan de Belgische kust. Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, rapport INBO.R2014.5069823, Brussel. 38 pp.